CİLT: 20 ŞUBAT 1973 SAYI: 233

yeni ufuklar

A. Erhat - V. Günyol
SON ÇALIŞMA
Rabelais — Thélème Tekkesi
Fazıl Hüsnü Dağlarca
SABAHATTİN EYUBOĞLU ÇİÇEKLEMESİ
Başaran
SABAHATTİN EYUBOĞLU'NUN EVİ
Samim Kocagöz
BİR YAZARIN BİR GÜNLÜK ÖYKÜSÜ
Gün Özlemi — Muhsin Küfeli
Ceyhun Atuf Kansu
KÖY OKULLARI AÇARDIM
Afşar Timuçin — Güven Duygusu
Attilâ İlhan — Bilmem, Ama
Mehmet Seyda — Romancının Günlüğü
Hilmi Yavuz
KÜÇÜKÖMER VE BİLİM FELSEFESİ
Günel Altıntaş — Birkaç Anı ve Ruhi Su
İsmet Zeki Eyuboğlu
ANADOLU TÜRKÇESİ XLV
Ruşen Hakkı — Tehlikeli Oyunlar
Eğitim ve Politika — Hidayet Kandaz
Fakir Baykurt
ÇİZMELER
Osman Şahin — Sarı Öküz
Olaylar Yorum İstemez — Oğuz Arıkanlı

TÜSTAV

YIL: 1973 YENİ SAYI: 233

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜNCE DERGİSİ

Kurucusu :

ORHAN BURİAN

SON ÇALIŞMA

A. Erhat - V. Günyol

Sabahattin Eyuboğlu, 13 Ocak Cumartesi 1973 günü öğleden sonra dünyamızdan ayrıldı.

O günün sabahı, biz, uzun süredir üstünde kılı kırk yararcasına çalıştığımız Rabelais'nin *Gargantua* adlı eserinin çevirisine devam etmek üzere Sabahattin Eyuboğlu'nun Makça'daki o ünlü pazartesi toplantılarının yapıldığı, yapılan ve yapılacak olan evine gittik erken erken. Her zamankinden daha sıcak bir coşkuyla karşıladı bizi Sabahattin Eyuboğlu. Bir akşam önce, bize sürpriz olsun diye, yarım sayfalık bir çeviri yapmıştı, gücün gücü, belâlının belâlısı bir metinle didişe didişe. Rabelais'nin, Gargantua ağzından, yenik düşmanlara, savaşın yenene de, yenilene de hiçbir şeref getirmediğini, getiremiyeceğini dile getiren insanca, hümanistçe bir söyleviydi bu. «Ömrümde yaptığım en güç çeviri oldu bu» dedi bize, Sabahattin Eyuboğlu, daktilo edilmiş çeviriyi uzatarak. Metni okuyunca «Bunun neresi güç. Baksana ne güzel olmuş» dedik birağızdan. O da gülerek: «Evet, yapıldıktan sonra öyle gelir insana» diye

yanıtladı bizi, o her zamanki babacan, o alçak gönüllü haliyle. Bir çeviri harikası karşısındaydık. Bütün çevirilerindeki o tadına doyulmaz nesrinin bütün inceliklerini yansıtan, kaleminde Türkçenin kazandığı eşsiz güzellikleri alabildiğine güzelleştiren çabası daha bir güçlenmişti sanki bu çeviride.

Sonra, her zamanki o coşkulu ortaklaşa çalışmamıza koyulduk. Kelimeler üstünde dura dura, güçlükleri yenmek için uğraşa uğraşa bir buçuk sayfa kadar çevirdik. Saat bir buçukta, çeviriyi bir cümlenin ortasında keserek kalktık ve yemek masasına oturduk. Yemekte hep çeviri üstünde konuştuk. Yemekten sonra, Sabahattin Eyuboğlu, ertesi günü İzmir'de Halikarnas Balıkçısı'na göndereceği bir Dönerce'yi süslemeye koyuldu. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın isim babalığını yaptığı Dönerce, bir uzun telin tepesine takılan, ince alüminyum levhalardan yapılmış, aşağılara kadar kıvrıla kıvrıla sarkıp, bir mum altında, bir soba üstünde, yukarılara çıkan en ufak bir ısı ile durmamacasına, tükenmez bir coşkuyla dönen bir çeşit fırıldaktır. İşte, Sabahattin Eyuboğlu, tâ Maltepe serüveninin o kasvetli günlerinde yapa yapa ustalığına erdiği Dönercelerinden birini özene bezene süslüyordu koyu lacivert kâğıtlarla. Biz: «Sabahattin, bu renk çok koyu olmuyor mu» deyince, «Ne yapayım, mavi kâğıdım yok. Lacivert kullanıyorum. Ege'nin rengine de yaraşmaz mı bu lacivert» diye karşılık verdi.

Onu, o canla başla sarıldığı işinde bırakarak ve akşama yeniden buluşmak üzere ayrıldık evden, kucaklaşıp vedalaşmadan. Meğer, bir saat sonra, o büyük düşünce hazinesi, o bulunmaz, Türkiye gibi çoraklaştırılan bir ülkede yüz yılda yeri zor doldurulabilecek insan, hayata gözlerini kapayacakmış.

Aşağıda okuyacağınız, tadına doyulmaz şiir çevirisi, *Gargantua*'daki bütün şiir çevirileri gibi onun tek başına yapıp bitirdiği çevirilerden biridir.

Rabelais, *Gargantua*'sının sonlarında, özgür düşünce ve davranış ocağı olarak tasarladığı Thélème Tekkesi'nin kapısına

İSTEDİĞİNİ YAP

levhasını koyduktan sonra, buraya kimin girip kimin giremiyeceğini bir bir sıralıyor. Aşağıdaki şiir, Rabelais kadar, Sabahattin Eyuboğlu'nun da, (Pazartesi toplantılarının o temiz, o her çeşit ard niyetten uzak, dostluk, sevgi, saygı dolu havasını yansıtırcasına), Rabelais'yi bile aşarak, içtenliğin, namusluluğun, olduğu gibi görünmenin, göründüğü gibi olmanın hakkını verircesine, açık yürekle, yalanlara dolanlara, ikiyüzlülüklere karşı kafa tutuşunu ve bütün ömrü boyunca tuttuğunu dile getirmesi bakımından daha bir önem taşımaktadır:

THÉLÈME TEKKESİ

Girmeyin buraya, ikiyüzlüler, yobazlar,
Kartlaşmış maymunlar, kalleşler, yağ tulumları,
Yampiri çarpık boyunlular, odun kafalılar,
Got'lardan, Ostrogot'lardan beter hödükler,
Sahte çilekeşler, takunyalı kara böcekler,
Kürklü dilenciler, safa pezevenkleri,
Kayış suratlı, şiş göbekli fitne tellâlları,
Gidin başka yerde satın dolaplarınızı.

İğrenç dolaplarınız
Kötülüklere boğar
Çayır çimenimi

Yalan dolanlarıyla
Türkülerimi bozar
İğrenç dolaplarınız

Girmeyin buraya, gözü doymaz hukukçular,
Kâtipler, mübaşirler, halk kemiricileri,
Fetvacılar, evrakçılar, yalancı sofular,
Ve siz yargıç eskileri, siz ki tasmaya
Vurursunuz namuslu yurttaşları itler gibi,
Darağacıdır sizin hakkettiğiniz makam,
Gidin anırın orda! Burda işlenmez
Sizin mahkemelerde işlenen haksızlıklar.

Davalar duruşmalar
Bizim burda ne arar
Burda yalnız keyif var
Sizin olsun bolundan
Dolambaçlı karmaşık
Davalar duruşmalar.

Girmeyin buraya, siz ey pinti simsarlar,
Sülükler, sömürgenler, durmadan toplayanlar
Yalan dolancılar, sinekten yağ çıkaranlar,
Kamburu çıkmışlar, yassı burunlular, sizler ki
Tıka basa altın doldurursunuz küplere,
Tıkınır tıkınır, doymak nedir bilmezsiniz,
Sizi gidi pis suratlı namert herifler sizi
Ölümlerin en beteri alsın hepinizi.

İnsanlıksız suratlar
Gitsinler başka yerde
Saç sakal kestirmeye
Buraya yakışmazlar
Savulun bu tekkeden
İnsanlıksız suratlar

Girmeyin buraya, havlayıp duran köpekler,
Sabah akşam asık suratla, kıskanç moruklar,
Siz de girmeyin hır çıkaran dırdırcılar,
Karısını hapsedip cinlere baş vuranlar,
Yunan olsun latin olsun kurttan beter kişiler,
Ne de siz uyuzlar, frengiden çürümüşler,
Gidin başka yerde dökün kurtlarınızı,
Her yanları kabuk bağlamış yüzü karalar.

Yüz akı, ışık, oyun
Burda onlar var yalnız
Sevinçli türkülerle
Tüm bedenler sağlamdır
Yarar onlara çünkü
Yüz akı, ışık, oyun.

Siz girin buraya, baş üzre yeriniz var,
Buyurun sizler, soylu yiğitler, kahramanlar,
Kazancı, geliri bol yerdir bizim burası,
Gelin, büyük küçük yüzlerce, binlerce gelin,
Konuklanırsınız, ağırlanırsınız burda
Hele sizler, en yakın dostlarım olursunuz,
Siz güler yüzlü, şakacı, şen şakrak insanlar,
Siz bütün sözü sohbeti yerinde olanlar.

Sohbet ehli olanlar
Kötülükten arınmış
Bilge, ince insanlar
İnsanca yaşamanın
Yolunu burda bulur
Sohbet ehli olanlar.

Girin buraya sizler de ki, kutsal incili
Açık dille sunarsınız, yılmayıp kimseden
Burası bir sığınak, bir kaledir sizlere

Sahte dilleriyle dünyayı zehirlemekten
Bıkmak bilmeyen o şirret sapıklara karşı.
Gelin ki kuralım burda yürekten inancı
Ve gelelim haklarından sözle ve yazıyla
Tanrı sözünün özüne düşman olanların.

Tanrı sözünün özü
Hiç kararmak bilmesin
Bu tertemiz tekkede
Her yüreği kuşatsın
Her ruh içine dolsun
Tanrı sözünün özü.

Girin buraya sizler, üstün soylu bayanlar,
Girin ap açık yürekle, ferah gönüllerle
Siz yüzleri nur saçan güzellik çiçekleri,
Girin baş eğmeden edepli vekarınızla
Şerefli insanların sarayıdır burası,
Özel buyruk verdi sizin ağırlanmanız için
Burasını bizlere cömertçe bağışlayan
Her şey için bol bol altın veren yüce kişi.

Bol bol verilen altın
Hayrına olur yarın
Altın verenin bol bol
Her ölümlü insanın
Olur derdine derman
Bol bol verilen altın.

Türkçesi: S. Eyuboğlu

TUSTAV

SABAHATTİN EYUBOĞLU ÇİÇEKLEMESİ

Ne güzel yerde durdun ne güzel
Biliyorsun iyice
Yarın değil öbür günün
Bayram olduğunu

13 ocak 1973
Kalktı tutuklular evinin demiri
Birdenbire dışarı çıktın
Ölerek

Suçun neydi? Sevmek derinlemesine
Yaşanmışı, yaşıyanı, yaşıyacağı sevmek
Koşmadan, atılmadan, devrimlere girişmeden
Birleştirirken oğul kız
En eski çağlarla en yeni çağı sevmek

Ayakların çobandı
Kaval çalardı gece gündüz kendi kendine
Bir bilgeydi ellerin
Dönerce'sini yapar yapmaz, kalemi tutar tutmaz
O dağlar türküsünü söylerdi yine

Bu ağıt değil, Eyuboğlu, yankıdır
Bir yas yaşandı sende sevinçle ağıttığın
Yüreğin o uçsuz bucaksız
O konuk sıcaklığında
Soluklarca dağıttığın

Yaradılışın usuydun biraz
Taşlarla, balıklarla, masallarla, kuşlarla erken

TÜSTAV

Bakakalırdın kazı kişilerin yüzüne ağzı açık
O kazı kişiler güler gibiydi yüzünde
Sen gülerken

Kalır yaşamalar
Sevmiş gövdenden geriye daha iri
İşte aydınlığın uğuldar hep
Sen açık kapılardan biri

Ne güzel yerde durdun ne güzel
Biliyorsun iyice
Yarın değil öbür günün
Bayram olduğunu

Fazıl Hüsnü Dağlarca

TÜSTAV

SABAHATTİN EYUBOĞLU'NUN EVİ

Uzun bir yolculuğa mı çıkmışlar
Mavi yolculuğa mı acap?
Günlerdir kapalı kapıları
Günlerdir piyano sesi yok...
Duvarlarda gölgeli taşlariyle mahzun Anadolu
Akşam safaları gibi kapanmış nakışlar

Perdeler Hitit göklerine aralık
Camlarda güneş kımıltıları
Açık kalmış kitaplarda yaşanmamış Yaz
Açık kalmış Ege kıyıları
Montaigne mi, Thomas More mu
Babeuf mü sesleniyor biryerlerden
Rimbaud mu geçiyor «sarhoş gemi»siyle
Birşey var burda susmayan
Sevinin ırmağı kavuşuyor sonsuzluğa
Toprağın yüreği atıyor sıcacık.

Başaran

TUSTAV

BİR YAZARIN BİR GÜNLÜK ÖYKÜSÜ

Samim Kocagöz

Aralık ayı; sonbahar. Makinemin başında öylecene oturuyorum. Dışarda bulutlu - eskilerin (mağmum) dediği - bir hava var. İzmir'in rutubetli, sert rüzgârlı bir günü. Hani çamaşırı ipe serersiniz, rüzgârlanır kurur ya; İzmir'de ne değin rüzgâr esse ortalığın rutubetini alıp götüremiyor, kurutamıyor. Oturduğum yerde dizlerim sızlıyor; bana İzmir'in armağanı, romatizma! Akşamdan kurmuştum; önemli - kendimce - birşeyler yazacaktım. Zaten yirmi yıl önce İzmir'e, sakin şehir, iyi çalışırım diye, yerleşmiştim. Ömrümü - öğrenim yıllarım dışında - geçirdiğim ilçem Söke, sanat olaylarına, sanatçı dostlarıma uzak düşüyordu. Yine de geçimim için, yılın birçok günlerini Söke'de geçiriyordum. Annem İzmir'li olduğundan evini bana vermişti İzmir'de. İstanbul'a gidip oturmaya gücüm yetmezdi. Yıllar geçtikçe, anladım ki, bir yazar için doğup büyüdüğü topraklara, yerlere yerleşmek, yakın olmak daha iyi. Yazar, ülkesinin her yerinde yazardır. Yeter ki YAZAR OLABİLSİN. Eserlerini alıştığı, sevdiği yerde yazar. Ülkede okunur. Sonra benim, kimi dostlar gibi, evden çıkıp yayınevlerini, dergileri, gazeteleri - buralardaki dostlar elbet - dolaşma huyum yoktur. Sevmem böyle TEZGÂHTARLIĞI. Gerçi gözden ırak olan, gönülden de ırak olurmuş. Ne de olsa, çoğu zaman dostları göresim geliyor. Neydi 1940'larda NİSVAZ PASTANESİNDEKİ CUMARTESİ TOPLANTILARI? Sait Faik, Ahmet Hamdi Tanpınar, Şekip Hoca - Tunç -, Hilmi Ziya, ölümünden önce Sabri Ertem; şimdi sayması uzun; İstanbul Emniyet Müdürü

Halûk Nihat Pepeyi rahmetli bile şairim diye toplantılarımıza gelirdi. Ankara'da olmalarına karşın, Cahit Sıtkı ile az mı sohbet etmiştik Nisvaz'da. Orhan Veli de Ankara'daydı o sıra. Ne var ki Ankara'daki sanatçılar da İstanbul'a geldiler mi, Nisvaz'a düşerlerdi. Salâh Birsel, Sabahattin Kudret Aksal, Oktay Akbal, Beyoğlu caddesini arşınlardık toplantılardan sonra. Yazar Dr. Fikret Ürgüp, bizimle hem içer, hem de bizimle en başta içen Sait Faik'e içmenin sağlığa kötülüğü üstüne nutuk çekerdi. Sait, kös dinlerdi elbette. Onu bir gün, - bir hastalığından şikâyet etmişti - Fikret'le birlikte, yine Fikret'in muayenehanesine yaka-paça götürmüştük. Hem sövgülerini dinlemiştik, hem de Fikret onu bir güzel muayene etmişti. Çıktığımızda reçeteyi yırtmaya kalkışmıştı Sait, zor elinden aldım. Fikret'e basıyordu kalayı. Ama akşam vakti - hiç unutamam - Şehir Tiyatrosuna giden caddedeki küçük bir meyhanede buluştuğumuzda, 'canım kardeşim Fikret!' diye boynuna sarılmıştı. Ne günlerdi o günler! Gençlik günlerimizdi o günler. Bugün şairim, yazarım diye ortalıkta dolaşanlar - küçümsemek için değil bu sözlerim - o günlerimizde bizim, ya kısa pantolonla çelik-çomak oynuyordu, ya da daha şu dünya yüzüne şeref vermemişlerdi (!).

Şu sonbaharın (mağmum) sabahında makinemin başına, kendimce önemli bir yazı için oturdum; başlayamadım bir türlü yazıya. Şu gazetelere, dergilere gözatmamalı yazıya hazırlanırken. Bütün yazarlara öneririm. İnsanın aklı karışıyor: Hele ortam da pek içaçıcı değilse, makinede adamın parmakları yürümüyor: Bir gazetenin sanat sütununda, bir genç yazar, benim geçen ay bir dergide çıkan yazımı eleştirmiş. Yazımda, toplumsal gerçeklere dikkat etmediğime parmak basmış (!). Bre kardeşim, otuz beş yıldır, Samim Kocagöz, yazılarında

nelere dikkat etmiş ola? Yazımın esprisini anlamazlıktan geliyor anlaşılan... Bu gençler hep bu kafadadır: Sanırlar ki yaşlı yazarlara çatar, onları küçümsersek, okurun gözünden düşürürüz. Gençlik işte... Hep yazar, söylerim: Ahmet İhsan Bey, 1940'larda biz gençlere, Servet-i Fünun (Uyanış) dergisini teslim ettiğinde, ilk iş rahmetli Gavsi Ozansoy, rahmetli babası Halit Fahri Ozansoy'u yadsıma ile (meydan-ı hamiyete) atıldı. Oysa bu işler baba-oğul, ağabey-küçük kardeş sorunu değildir. Ortalığa yapıt koyabiliyor musunuz, yapıt? Hiç unutmam, Tektaş Ağaoğlu, okulu bitirdiği yıllarda, - 1957'lerde olacak - hikâyeler yazmaya heveslendi. Yaz hikâyeni be kardeşim; niye Samim Kocagöz'ü küçük düşürmek, hikâyeciliğini yok saymak istersin. Ne oldu sonra?. Tektaş, hikâye yazmaktan vaz geçti. İyi kötü Samim yürütüyor hikâyeciliğini... Hani Tektaş'ı hiç görmedim; konuşmadım ama yine de o zamanki gençliğini - yanlış da olsa - anlıyorum; hoşgörüyorum. Yanılmıyorsam, kendisine o sıralar bir karşılık da yazmıştım.. Geldi geçti.

Başka bir gazeteye uzandım; Cumhuriyet. Bakalım bizim roman nerelere gelmiş tefrikada? Bu roman, yirmi yıllık İzmir'de oturmamın, İzmir'i tanımamın ürünü. Adı bile 'İzmir'in İçinde'. Şöyle bir göz gezdiriyorum, bir boşluk var: Çoğu tümcelerim çıkarılmış bugün, atlanmış. Yazı İşleri Müdürü dost Kurtböke'ye hak veriyorum, veriyorum ya, canım sıkılıyor yine de.. Ne yapsın? Ortam bu. Yazı yazmak da zorlaştı artık. İşte makinenin başında oturup kalıyorum.

Postacı kapıda. Yüreğim ağzıma geliyor: Bir dost mektubu çıkar mı ola? Ne gezer. Bir kavgalı gürültülü mektup yazdım da Memet Fuat, 'aman zaman..' diye beş ay önce üç beş satır yazmıştı. Vedat Günyol, yine birkaç

ay önce 'Kusuruma bakma Samimciğim..' demişti. Salâh'a şiirin - yeni kitabı - şöyle, böyle diye iki mektup yazdım; alındı mı ne ses soluk yok. Zaten mektup yazmayı hiç sevmez. Necati Cumalı, geçenlerde İzmir'e geldi. Aksilik bu ya, ben de Söke'deydim. Yetişemedim, bir çift söz etmeye. Üzüldüm. Son yıllarda da ben, bir türlü İstanbul'a gidemiyorum. Bütçem elvermiyor. Oğullarım büyüdü; ikisi de Üniversitede okuyor. Meğer, çocukların masrafı, büyüdükçe artıyormuş. Ne yapalım, adam olsunlar da onlar bir gün bizi geziye yollarlar...

Postadan yeni dergiler çıkıyor. Yeni çıkacak bir dergi için yazı isteniyor. Yeni gelen dergilere el atamıyorum. Akşama okurum... Şu önemli saydığım yazıma başlamalıyım.. Başlayamıyorum. Kaç günlerdir böyle canım sıkkın... Çeşitli baskılarla ezilmiş hissediyorum kendimi. Cahit Sıtkı'nın dediği gibi, 'Gittikçe artıyor yalnızlığımız...' Oturup anılarımı yazmaya başlamalıyım. Eski yıllarda günügününe tuttuğum günlüğüme bir gözatmalıyım. Anılar ille yazarın son sözü mü olmalı? Ya da yazar, anılarını yazmak zorunda mıdır? Hiçbiri değil... Yazar, eğer söyleyeceği bir sözü varsa, hikâye de yazar, roman da yazar, anılarını da yazar... İş, yazar, kendinden, söyleyeceklerinden korkmasın! Yayınlanır, yayınlamaz, günün birinde yazdıkları gün ışığına çıkar elbet. Söyleyeceğiniz sözü, söyleyememek ne zor? Hele yazamamak. Gorki, bir kitabında, 'Gece büyüyen ay'a bakıp, köpekler gibi uluyasım geliyor!.' der. Hangi kitabındaydı? Sözleri aklımda kalmış. Pencereden bakıyorum; yağmur çiseliyor. Böyle havaları, Oktay Akbal sever; ben, sevmem. Ama yazacağım önemli saydığım yazımı. Daha yazacağım önemli yazılarımı. Öfkeden midem kanamış, yatmışım; yatar kalkarım! Midem delininceye, yüreğim duruncaya değin çalışırım... Bugün çalışamıyo-

rum; Vedat'a ister açık, ister kapalı saysın, mektup gibi şu yazıyı yazayım. Sıra gelir önemli yazılara elbet.. Ne yaparım bugünün geri kalan saatlerinde? Kitap okumak en iyi çare...

7 Aralık 1972

o

GÜN ÖZLEMİ

Yalnızlığım
Havak hışırtıları gibi
Akıyor gecelerce
Görkemli dağlar mı böler
Yaşamla beni.

Bir geçebilsem bu deliceyi
Kar çiçeği yerini gelinciğe bıraksa
Dön yüzünü sevdiğim
Yenile gülüşünü

Budanmış ağaçlar ilkyazda
Yeni sürgün salıyorlar gökyüzüne
Gün özlemi ellerim itelerken geceyi
Her doğan gün pençereme
Bir mavilik sürüyor.

Muhsin Küfeli

TUSTAV

KÖY OKULLARI AÇARDIM

Ceyhun Atuf Kansu

Türk Devriminin Kuvayı Milliye dönemini araştırmak - ki, 15 mayıs 1919'dan başlatıp Birinci İnönü Savaşı ile sınırlandırabiliriz bu dönemi - Türkiye'nin çağdaş tarihinin birçok sorunlarını gizlediği için, insana yeni görüş açıları getiriyor. Bugünlerde çok ilgi duyduğum bu dönemi araştırıp, inceliyorum. Okurken öğrendiğim bir olay beni çok etkiledi. Olaya geleceğim.

Kuvayı Milliye'nin belirgin özelliği biliyorsunuz, halkın bir çekirdek çevresinde - ki, bu çekirdek çoğu kez yurtsever subaylar, aydınlar kökeninden geliyor - toplanıp, örgütlenip saldırgan yağıya silâhla karşı koyması, silâhla direnmesidir. İlkönce, bölgenin subay kesiminden, ya da, aydın yurtseverlerinden bir ses, bir çağrı duyuluyor. İlk çatışkı: Hürriyet ve İtilâf bu sese, bu çağrıya karşı çıkıyor. Halkın direnme gücünü kırmaya çalışıyor, açıkça boyun eğmeye çağırıyor. Sabahattin Selek'in değerli araştırması «Millî Mücadele - Ulusal Kurtuluş Savaşı»nda, bir yerde, 57. Tümen Komutanı Albay Şefik Bey Çine'deki havayı şöyle anlatıyor: «Artık tahakkuk etmiş idi ki, millî mücadelenin uslu akıllı, münevver kimselerin yardımıyla açılmasına imkân yoktu. Ancak efeleri, ağaları elde ederek, onların vatanperverlik hislerini okşayarak, bu sınıf evlâtlarına müracaati vazife bildik.»

Albay Şefik Bey'in örgütlemek istediği efeler - evlerine Yunan bayrakları asan zengin kasabalıların tersine - şunları söylüyorlar: «Bey amca sen hiç merak etme. Allah'ın izniyle biz hemen yarın bismillâh deyip çıkacağız. Bundan sonra işimiz Yunan ile uğraşmak olacak-

tır. Milleti hep eşraf aldattı. Yoksa biz şimdiye kadar durmazdık. Biz çıkalım, arkamızdan millet gelir. Bize yalnız silâh, cephane, zabit ver.»

Çoğu, Batı Anadolu dağlarından düze inen bu efeler, bu Osmanlı bozuk düzeni kaçakları, Kuvayı Milliye'nin ilk silâhlı çekirdeğini kurarlarken, Batı Anadolu köylülerinin Şefik Bey'den silâh ve cephane istemelerindeki çelişki anlamlıdır ve anlatacağım olayla, olayın özüyle ilgilidir. Şefik Bey'le Çine köylüleri arasındaki şu konuşmayı gene, Sabahattin Selek'in - her aydının, her Türk okur yazarının okuması gerekli - araştırmasından alıyorum:

«Tümen kumandanı: — Ne istiyorsunuz? Köylüler: — Efendim, silâh, cephane veriyormuşsunuz. Biz de almaya geldik. Emir buyurursanız biz de alalım. Tümen kumandanı: — Bu silâhları ne yapacaksınız? Köylüler: — Efendim, bize silâh veriyorlar ne diyorsunuz dediler de biz de geldik, isteyelim dedik. Müsaadeniz olursa alırız efendim. Tümen kumandanı: — Aldınız, ne yapacaksınız? Köylüler: — Efendim, köyümüz dağdadır, lâzım olur. Tümen kumandanı: — Yunanlılar için ne düşünüyorsunuz? Köylüler: — Bizim aklımız ermez efendim. Hükûmetimiz ne buyurursa yaparız.»

Bu olaylar ve konuşmalar 1919 haziranında Batı Anadolu'da geçiyordu. Bu aylarda Trakya'da da benzer olaylar gelişiyordu. Bir başka asker, Birinci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Paşa, Edirne'de Ulusal Kurtuluş'un çekirdeğini kurmaya çalışıyordu. Şimdi beni etkileyen öğretici olayı anlatacağım: Cafer Tayyar Paşa'nın öncülüğünde çevre yurtseverlerinden (Trakya - Paşaeli Cemiyeti) kurulur. Cafer Tayyar Paşa gençlere ve gönüllülere silâh dağıtır. Trakya'nın ilk Kuvayı Milliye örgütü ortaya çıkar.

Bu sırada, Yunanlılar güneyden Edirne'ye doğru ilerlemeye başlarlar. Bir kolları da Tekirdağ'a çıkar. Cafer Tayyar Paşa'nın örgütlediği, silâhlandırdığı Kuvayı Milliye, Uzunköprü'de ancak iki gün dayanır. Henüz yetersiz, güçsüz ve bilinçsiz bir örgüttür bu. Halktan gelme gönüllüler dağılır. Yunanlılar 26 temmuz 1919'da Edirne'ye girerler. Cafer Tayyar Paşa, kuzeye doğru at sürer. Bir ara, atı sendeler, paşa da düşer. Yunanlılar izlemektedir onu. Paşa, bir ekin tarlasında saklanır. Kurtulduğuna inanınca Havsa ilçesinin doğusuna düşen Bostanlı köyüne gider, bir imama kendisini tanıtır. Köy imamı, paşayı evinde hem konuklar, hem saklar. Gün geçer, devrilir, Yunanlılar bu köye girerler. İmamın komşularından biri gider, Yunanlılara Cafer Tayyar Paşa'nın saklandığı evi bildirir. Ev basılır. Cafer Tayyar Paşa ele geçer. Halka dayanan ilk Kuvayı Milliye örgütünü kuran, bu uğurda çaba gösteren paşaya, Yunan komutanı sorar:

— Bak paşa, seni köylüler ele verdiler! Ne dersin bu işe? Ne ceza verirdin onlara?

Cafer Tayyar Paşa'nın yanıtı çok öğretici, çok vurucudur:

— Köylere okul açarım!..

Bu sözlere eklenecek bir şey yok. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın çelişkili ve çatışkılı toprağında, ulusal direnişle ulusal uyanışın bağıntısını hangi söz böyle güzel, böyle açık anlatabilir?

Konu, ilkokulu Uzunköprü'de - yıllarca önce Cafer Tayyar Paşa'nın, yarı bilinçli, yarı bilinçsiz bir halk gücünü direnişe sürdüğü topraklarda - okuyan, sonra Lüleburgaz'ın Kepirtepe Köy Enstitüsünden öğretmen çıkan Mehmet Başaran'ın «Mısır Soyanın Türküsü» adlı

güzel şiirini okuduğumda (Yeni a dergisi, kasım 1972) usuma düştü.

Nicedir yazayım derken, Cafer Tayyar Paşa'nın sözleriyle, Başaranların serüvenlerini bir çizgide birleştirince, konum bir ayçiçeği tarlası gibi güne dönüverdi. Cafer Tayyar Paşa'nın ulusal bilinçlenme için ortaya koyduğu ilkeyi, bir başka paşa, ulusal uyanışı halk yönetiminin temeli, halk yönetiminin temelini de halk uyanışı olarak gören bir halk önderi, Ulusal Kurtuluş Savaşımızın ustası Atatürk, 1937'lerde uygulamaya koydu. Tüm Türk köylerini bir ulusal devrimin ışığına kavuşturacak, eğitim - öğretim imecesini (halk yönetiminin güne bakan çabasını) o başlattı. Binlerce, binlerce öğretmen, köy okullarının bahçesine Cumhuriyet ağacını dikmek, o ağacı yaşatmak için, yurdun dört bir yanına dağıldılar. Ozan Başaran'ın ilk şiir kitabı «Ahlat Ağacı» adını taşır. Bilirsiniz, ahlat ağacı aşısız, yalnız bir ağaçtır. Ulusal devrimin köye dönük çabası için bundan güzel bir simge olamaz. Cafer Tayyar Paşa'nın bir ulusal alacakaranlıkta söylediklerini, Mustafa Kemal Atatürk'ün bir devrimin ışıklı doğrultusunda yapmak istediklerini şimdi daha açık anlıyorum.

Ahlat ağacını ulusal bilinçle aşılamak ve yalnız, bilinçsiz insanlardan bir uyanık, bilinçli yurttaşlar ormanı yaratmak!

GÜVEN DUYGUSU

Afşar Timuçin

Bir toplumun ilerilik derecesi, bireylerinin güven duygusuyla ölçülebilir. Kişi yaşadığı hayata güvenebiliyorsa kendisi ve başkaları adına, yaşadığı toplum ileri, düzenli, uygar bir toplumdur, yetkin bir toplumdur. Özellikle, toplumun belli başlı kurumlarına güvenmeli ki insan, kendini ne olacağı belli olmayan bir varlık olarak duymasın. Eleştirmecinin dürüstlüğüne, bilim adamının bilgisine, hakemin tarafsızlığına, tarihçinin nesnel bakışına, oyuncunun yeteneğine, bekçinin uyanıklığına inanalım ki, kendimizi toplumun sağlam bir üyesi, bir gün şu ya da bu fırtınayla savrulup gitmeyecek bir insanı sayabilelim.

Bundan on yıl kadar önce Soğuksu'daki evimizin kapısına bir bekçi dayandı. Bekçi parası istiyor. O zaman oralarda evler seyrekti, bekçiye gerçekten ihtiyacımız vardı. Bir gecede otuz tavuğumuzu çaldılar; bir uyuz horozla bir geçkin tavuk bırakmışlardı nedense. Bir süre sonra inşaattan arta kalan demirleri götürdüler. Daha sonra bodruma girdiler, babamın otuz yıllık çizmelerini bile kaldırdılar. Bahçedeki ağaçları söktüler, gülleri yoldular. Afet işleri genel müdürlüğü o zaman da var mıydı bilmiyorum, ama biz alacağımız sonucu önceden kestirerek kimseye başvurmadık. Hem, üç beş baldırıçıplağı yakalatsak ne olacak! Bir gün dayımın boş evinden bir köhne karyolayla bir döküntü tavla çalmışlar. Hırsızlar nasılsa yakalanmış. Annem davacı oluyor. Jandarmalara, «Ben davacı olayım, annem beceremez» dedim. Oldum da. Karyola bin beş yüz liraydı de-

miş bizimkiler, tavla da hem antikaydı, hem babadan kalmaydı, o da eder beş yüz... Aylar sonra mahkemeye çıktım. Başım derde giriyordu. «Kaç lira eder bunlar?» dedi yargıç. «Bana sorarsanız beş para etmez, sokağa atsanız kimse almaz, belki hurda niyetine beş on liraya alırlardı» dedim. İlk ifadedeki imza da benim. Başıma iş açacaktı *mübayenet.*

Bütün bu olaylardan sonra o topal bekçi çıkageldi, bekçi parası istemeye. «Senin yüzünü bir kere bile görmedik, dayı!» dedim. «Benim yüzümü nasıl göreceksin, ben gece çalışıyorum!» dedi. «Düdüğünü de duymadık?» «Düdüğümü de duymazsın, çünkü ben düdük çalmam.» «İyi ya o zaman hırsız nasıl kaçacak?» «Çalmadım, hırsız kaçmasın diye.» «Yani sessizce yaklaşıp ya da kovalayıp yakalayacaksın?» «Elbette!» Dayanamadım. «Topal bacağınla, öyle mi?» Diklendi: «Elbette topal bacağımla.»

Yıllardır böyle kandırıyoruz birbirimizi. Birbirimizi kandırmak bir yana, kendimizi de böyle kandırıyoruz. Belki de bekçi dayı geceleri dolaştığına, sağı solu kolladığına, hırsızların peşine düştüğüne ve hırsızları yakalayabileceğine bir güzel inandırmıştı kendini. O kendine ya inanıyordu, ya inanmıyordu, ama daha önemlisi biz ona inanmıyorduk. Ben o gün kovdum onu, para vermedim, ben Türkiye'den ayrıldıktan sonra bizimkiler vermişler parayı. «Nasıl vermeyelim?» diye yazdılar bana, «vermek zorundaymışız, vermezsek suçlu düşermişiz. Beş on kuruş için değer mi canım!»

Oysa, ben güvenmek isterdim o bekçiye. Daha doğrusu o beni kendine güvendirmek zorundaydı. Ama, o bu zorunluluğu duymuyor, duymak da istemiyordu. Bu zorunluluğu duyması, kendi sorumluluğunu benimsemesi demek olurdu. Sorumluysa, dolaşacaktır, hattâ daha

ileriye giderek söyleyelim, «Beyefendi, gerçi buraya topal bacağımızla falancanın torpillisi olarak geldik ama, bu benim yapacağım iş değil, beni bir başka yerde çalıştırın da vicdanım rahat etsin!» diyecektir. Bekçi baba, Aydede kadar sevimli olmak zorunda bulunan bekçi baba elbette yapmadı bunu. Çünkü hak sayıyor sorumsuzluğu. Benim kendisine duymak istediğim güvenden tiksiniyor. O benden tiksiniyor, ben de ondan tiksiniyorum. Sonra o gittiği doktordan tiksiniyor, tuttuğu avukattan tiksiniyor, onun tuttuğu avukat benden tiksiniyor... kısacası hepimiz birbirimizden tiksiniyoruz, birbirimize güvenemiyoruz.

Birbirimize güvenemediğimiz zaman ne yapacağız? Sadece kendimize güveneceğiz. Toplumsal güvenin hakim olmadığı yerde dağ yasaları, orman yasaları hakim olur. Adam benden hakkımı alamadı. Yargıca da güvenemiyor. Ne yapar? Çok öfkeliyse gelir kurşunlar beni, öfkesi daha azsa bir temiz dövdürür. Ben güçlüysem yol yordam ararım, güçlü değilsem pusu kurarım köşe başında, bu sefer ben onun kafasına sopayı indiriveririm. Siz diyeceksiniz ki, adalet gelinceye kadar beklemek zorundayız. Ben de derim ki, siz bekleyin, haydi sizin gül hatırınız için ben de bekleyeyim, ama bir başkası beklemez; bir kişinin bozduğu düzen bütün bir toplumu etkiler. Bir zamanlar şaşarlardı, zam ete geldi, sütçülere ne oluyor? diye. Öyledir. Bugün ete gelen zam yarın süte gelecektir. Onun gibi, burada biri bir rüşvet alır, dalga dalga yayılır etki, gider Artvin'deki adamı bulur. «Kardeşim, İstanbul'dakiler otuz alıyorlarmış, biz de yirmi alalım bari, kış ortası kömürsüz kalacağız.»

Yönetenler, bir toplumda, ilkin güven duygusunu, toplumsal güven duygusunu sağlamak zorundalar. Öyle ki, hiç kimse «hakkımı yerler mi?» diye kuşkuya düş-

mesin, «bir haksızlık ederler mi?» diye tedirgin olmasın, «bana vereceklerini hatırlının oğluna verirler mi?» diye işkillenmesin. Bunu kurabilenler başarmış demektir. Bu nasıl kurulur? Bilemem. Ya da, bilirim de bilmezden gelirim. Her neyse. Ama bu kurulmadan, toplumda her tasarı suya düşmeye mahkûmdur. Öğrenci miyim? Okuduğum üniversitede doğru dürüst şeyler öğrendiğime inanmalıyım. Hasta mıyım? Hekimin beni başından savmıyacağını bilmeliyim. İşçi miyim? Kırk beş yaşımda Dıral dedenin çubuğu gibi ortada kalmayacağıma yemin edebilmeliyim. Bunu bana sağladıkları zaman, ben ileri bir ülkenin yurttaşıyım demektir.

o

BİZE GELEN ESERLER

o *Langston Hughes* (Seçme Şiirler): Çeviren: T. S. Halman, Yeditepe Yayınları, İstanbul 1971, 10 TL.

o *İlluminations* (Şiirler): Arthur Rimbaud, Çeviren: İlhan Berk, Yeditepe Yayınları, İstanbul 1971, 5 TL.

o *Bu Sarı Biraları İçince* (Şiirler): Fethi Savaşçı, Yeditepe Yayınları, İstanbul 1971, 5 TL.

o *Ağaçlar Uyanınca* (Şiirler): Nahit Ulvi Akgün, Yeditepe Yayınları, İstanbul 1971, 5 TL.

BİLMEM, AMA...

Attilâ İlhan

/formel mantığın şematik açıklaması şöyledir: a, a ise; b, b ise; a, b değildir. diyalektik mantığın şematik açıklaması ise şöyledir: a, a ise; b, a'ya karşıt ise; a, b'yi kapsar. bu sonuncu şemayı şöyle deyimlemek de olasıdır: tezle antitezin çatışmasından doğan sentez (bileşim) ayrı ayrı her ikisini kapsayan yeni bir oluşumdur.

yöntemi, kültür konusuna uygulayalım: ulusal kültür eğer yalnız burjuvazinin kültür bileşimi sayılsa bile, aslında antitezi olduğu feodal, tezi olduğu proleter kültürleri de içerir. bu bakımdan 'bizatihi' kültür kavramının sınıfsal özelliğinden sözetmek yanlış, kültürün sınıfsal açıklamasından, sınıfsal amaçlarla kullanılışından söz etmek doğrudur.

örnek: fransız kültürü kendi başına ne burjuvazinin, ne işçi sınıfının kültürüdür, fransız halkının kültürüdür ama fransız burjuvazisi bu kültürü senegal'e götürüp batı kültürü budur, siz de bunu benimseyeceksiniz dedi mi, o kültürün sınıfsal niteliği emperyalisttir./

o

/hangi batı adlı kitapta, sorun türkiye için konurken şu önemli ayırım yapılmıştır: türkiye'nin sorunu batılılaşma değil, çağdaşlaşma, çağdaş kişiliğini bulma sorunudur.

çağdaşlaşma, toplumsal gelişme süreci içinde ülkemizin bilimsel verilerin ve toplumsal hareket yasalarının gereğine göre gerçekleştireceği atılımlardır. bunlar altyapıdan üstyapıya doğru gelişirler. üretici kalabalık-

ların elbirliğiyle oluşturulurlar. kültür gibi bir üstyapı planında değil, ekonomi gibi bir altyapı planında gerçekleşirler. çağdaşlaşmanın, batılılaşmayla ilgisi yoktur. zira enbaşta batılılaşma bir üstyapı kurumudur, kültürdür. kültürün ekonomiyi etkilediği görülmüş, değiştirdiği görülmemiştir.

batılılaşmaysa, türkiye'de emperyalizmin görülmesiyle ortaya çıkmış müthiş bir aldatmacadır. nasıl tanzimat gerçekte bir çökertme hareketi olduğu halde kurtuluş gibi gösterilmişse, batılılaşma da tanzimat esprisinin olmazsa olmaz bir tanımlama öğesi olduğu halde, kurtuluşun ikinci koşulu olarak ileri sürülmüştür. gerçekte batılılık, emperyalizmin türkiye'deki elemanları olan levanten ve kompradorların, 'enayi' aydınlar aracılığıyla geliştirdiği, yaman bir sınıfsal araçtır. zira batıcılık, batılılaşma tezi, ülkemizde daima 'egemen sınıfların' ideolojisi olarak belirmiş, bu fikri komprador levantenler savunmadığı zaman, egemen bürokratlar savunmuştur./

TÜSTAV

o

/bir toplumsal kategorinin sınıfsal 'aidiyeti' bir üstyapı kurumu olan kültürel alanda ve konularda tavır takınmasından çok, üretimle ve üreticilerle ilişkisiyle belirlenir. türk aydınlarının en büyük sıkıntısı üretimi yürütenlerle ilişkisinin hanidir kopuk olmasından doğuyor. bu kopukluğun nedeni, doğrudan doğruya batılılaşmak masalıyla uyutulan aydınların asıl toplumsal ortamlarına yabancılaşmasıdır. buradan bakılınca batılılaşmak sloganının ne büyük bir hınzırlık, ne 'sınıfsal' bir dümen olduğu gayet iyi anlaşılır. türk aydını kültür emperyalizminin ajanı durumuna düşürülmüş, üreticisiyle bağları koparılmıştır. aslında kozmopolit kıyı şe-

hirlerindeki levanten kompradorlar nasıl emperyalizmin ekonomik ayakları ise, yine bu şehirlerde üstelik o levanten kompradorlarla aynı hayatı paylaşan aydınlar kültürel ayakları olmuşlardır. zaten, ağızlarından devrimci laflar düşmese de, üretimle ilişkilerinin kopuk oluşu onları masabaşı bürokratları durumuna düşürmüş, bu bürokrasiyse genellikle halkın değil, mutlu azınlığın (en azından kendisinin) çıkarlarını savunmuştur. aydınların, üreticilerle bütünleşmesi için, bir 'egemen sınıf' ideolojisi olan batılılaşma, batıyı öykünme tutumunu kökünden eleştirmesi, yerine ulusal bileşime dayanılarak yürütülecek bir çağdaşlaşma tutumunu önermesi zorunludur./

o

'derin' eleştirmeci nedim gürsel'in bilgilerine sunulur.

o

TÜSTAV

YENİ UFUKLAR'ın

gelecek sayısını

SABAHATTİN EYUBOĞLU'nun

yüce anısına ayıracağız.

ROMANCININ GÜNLÜĞÜ

Mehmet Seyda

TELEVİZYON (1.1.1973)

Bakıyorum, giderayak, bana her naneyi yedirecek şu Çiğdem namussuzu! Borç harç bir televizyon almak için, iki gün önce, biz de kuyruğa girenler arasındaydık. Getirildi, anteni manteni kuruldu, çalıştırılmaya başlandı; dün gece, karşımızdakilerin de gelişiyle, saat 1.30'a kadar, tutkal gibi, gözleri televizyona yapıştırdık.

Aklım kesmezse, aylar geçer, bir filme gidemem; zamanıma, gözlerime acırım. Oysa, filmlerin en kötülerini, en yavanlarını bu gidişle seyredip duracağız. Konuklarımız gece yarısından çok sonra gidince, inadım inat, kitap okumaya oturdum. Saat 3 oldu. Pestil gibi yatağa serildim kaldım.

Yılbaşından önce, Kadıköy'de kimi dükkânların önüne Noel Baba'lar sıralanmıştı. Bunlar piyango bileti de satıyorlardı. Noel Baba, Yılbaşı.. istesek de, istemesek de girdi yaşantımıza. Girdi, çıkmaz. Yılbaşı geceleri, bir de Bayram günleri, belki çoluk çocuk seviniyor, ama biz yaşlılar, sanıyorum oldukça içedönük ve mutsuzuz bu günlerde; bir parçalanmışlığı yaşıyoruz. Önümüz Bayram, şimdiden düşünceler alıyor: «Ne yaparım, nerelere kaçarım?» Hiçbir şey yapamam, hiçbir yere kaçamam. Konu, hepimizi ayrı ayrı nedenlerle düşündürtecek, içlendirecek ölçüde çetindir. Kısası; ne bayramları, ne de şu yılbaşılarını seviyorum!

Uğraşmalarımız, didinmelerimiz, en çok sevdiklerimizi sevindirmekten öteye geçmiyor.

BİR KARİKATÜR (7.1.1973)

Haftalık Toplum dergisinin otuz sekizinci sayısı. Arka kapakta bir karikatür; Turhan Selçuk'un. «Reform

Hükûmeti». Kendisi öne doğru gelir gibi görünen, ayakları geri geri giden bir Başbakan. Karikatür, eğer çizgiyle bir şeyler anlatabilmek sanatı ise, Turhan Selçuk, hiç kuşkusuz, bu sanatın çok şeyler anlatan ustalarından biri.

TAKVİM YAPRAĞI (8.1.1973)

Milliyet Yayınları'nın «Büyük Duvar Takvimi». Tarık Dursun'un daha önce, gazetenin «Sanat» ekinde okuduğum «Allahasmarladık» yazısı. «Bak abi, gelmiyorsun gelmiyorsun derdin, işte geldim!»lerle allahasmarladığa gelişi ve kolayca unutamayacağım sözlerinden birisi: «E, bir biletçi, iki buçuk yılda, Türk kültürü ve edebiyatına 217 kitap bıraktı. Az sayılmaz, değil mi?»

Tarık, bir zamanlar, İzmir Belediyesi otobüslerinde biletçilik yapmıştır. Evet, takvimin bugünkü yaprağında, «Fıkra» bölümünde şunları okudum:

(Adam yolda giderken gözüne bir pankart ilişti. Pankartta şöyle yazıyordu: «Sigaranı söndürmeden atma. Kültür Sarayı yangınını unutma.» Adam altına ekledi: «Yere tükürme. Sakarya sel felâketini unutma!»)

SABAHATTİN EYUBOĞLU (15.1.1973)

Şişli camii. Musalla taşındaki tabutlardan biri Sabahattin Eyuboğlu'nun. Kalabalık. Sapsarı bir benizle Vedat Günyol geçiyor. Can yoldaşını yitirmek ne demektir? Geçen gün Cağaloğlu'nda karşılaştığımızda, bir çalışma için, Eyuboğlu'na gideceğini söylemişti. Azra Erhat, bizleri kucaklıyordu: «Başınız sağ olsun.» Senin de sağ olsun sayın Erhat! Eyuboğlu gibileri ölmezler.

YANKILANIŞ (19.1.1973)

Sabahtan, Kurum'a, Afşar Timuçin geldi. Günel Altıntaş'ı sordu. Günel gelmemişti. Timuçin, Soyut'a ver-

diği bir yazıyı, getirdiği son yazısıyla değiştirmek istiyordu. Yazısının başlığı «Öğretmenimiz Sabahattin Eyuboğlu Öldü» idi. Bugünkü Yeni Ortam'ın sanat sayfasına bakıyorum: Türk sanat ve düşüncesi önemli bir yazarını daha yitirdi.. başlığı altında Eyuboğlu'nu anlatıyor. Bugünkü Cumhuriyet'in birinci sayfasında Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın bir şiiri: Sabahattin Eyuboğlu Çiçeklemesi.

«Edebiyat Dostları»mın kısa sürede dört yitiği var, şimdilik: Hasan Âli Ediz, Fahir Onger, Rasih Güran ve Sabahattin Eyuboğlu. Sıra hangisinde, hangimizde? diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Geri kalmış bir toplumun dört kalburüstü insanı.. düşünürü.. yazarı.. eleştirmeni. Edebiyatın, sanatın sürekliliğine, kalıcılığına inanmak tek avuntum oluyor.

Eyuboğlu'nu yakından tanıdım diyemem, biyografisini yazma nedeniyle tanıdım. Sofrası kalabalıktı, gelen şişesiyle gelip çöküyordu sofraya. Yemekte ahtapot yahnisi diyebileceğim lezzetli bir ahtapot eti vardı. Ertesi gün müydü, hafta mıydı, gittiğimde evde yalnızdı. İçki ikram etti, konuştuk, notlar aldım. Dost canlısı, dost meraklısı bir «gönül adamı» izlenimi bırakmıştı üzerimde. İnsanlara çok açık birisiydi. Kendisine yöneltilen ufak tefek eleştirileri de hoşgörü ile karşılıyordu. Azra Erhat, onun, yaşamı üzerinde pek konuşmayacağı, bir şey anlatmayacağı görüşündeydi. Vedat Günyol aracı olmasaydı, benimle de bu konuda pek görüşmezdi sanıyorum. Öneminin, yaşamı kadar, hattâ onu da bastırır biçimde, kitaplarından, yazılarından, çevirilerinden çıkarılacağını anlayıp bilenlerdendi. Adı, Türkiye'mizde, gerçekten, Batı kültürü ile Anadolu'culuğu bağdaştırmaya yönelmiş, bütün insancıl görüş ve davranışların tutkunu aydınlarımızın başlarında anılacaktır.

KÜÇÜKÖMER VE BİLİM FELSEFESİ

Hilmi Yavuz

İktisat Fakültesi öğretim üyelerinden İdris Küçükömer'in yeni bir kitabı yayımlandı: *'İktisat İlkelerine Yeniden Bakış'*. Kitap, yazarın *'Önsöz'*de belirttiğine göre, birbirini izleyecek dört kitaptan ilkidir. Küçükömer, bilimsel yöntem sorununun daha geniş kapsamlı bir biçimde ele alınarak iktisat felsefesine girileceğini söylediği dördüncü kitaba hazırlık amacıyla, şimdiden, bilim felsefesine ilişkin bir temellendirme denemesine girişiyor. Bir iktisatçı olmadığım için, doğallıkla, kitabın iktisat tarihi ile ilgili bölümleri üzerinde duracak değilim. Ama bu bölümleri yararlanarak okuduğumu da belirtmeliyim. Ben burada *'İktisat İlkelerine Yeniden Bakış'*ın giriş bölümlerinde öne sürülen bilim felsefesine ilişkin düşünceleri ele alacağım.

1. Küçükömer'e göre, 'bilimsel çalışmanın metodu tektir. Bu da dedüktif (tümdengelim) metodudur. Eski Greklerden çağımıza kadar gelen tek metod budur'. Küçükömer, bunu böylece belirttikten sonra, Sir Karl Popper'in Kant'ın *Salt Aklın Eleştirilmesi*'nin ikinci baskısına yazdığı önsöz'le ilgili bir yorumuna dayanarak[1], Newton'un gök mekaniği sistemine tümdengelim yoluyla vardığı görüşünü benimsemektedir. Küçükömer, Popper'in bu yorumunu kitabına almamıştır, ama bence, tümdengelimin biricik bilimsel yöntem olduğu konusundaki görüşün temel tutamaklarından biri sayıldığı için, burada söz konusu edilmesinde yarar vardır.

2. Popper'in, Newton gök mekaniği sistemine tümevarım (induction) yöntemiyle varılmadığını kanıtlamak için yaptığı uslamlama şöyledir: Popper'e göre Newton, gök mekaniği sistemine gözlem-önermelerinden ('obser-

vation-statements') çıkarak, tümevarım yöntemiyle varmış olsaydı, geçmişle ilgili gözlem-önermelerinin doğrulukları kadar, geleceğe ilişkin gözlem-önermelerinin de doğru olması gerekirdi. Popper, bilimsel bir kuramın yapısal tutarlılığının, geleceğe ilişkin gözlem-önermelerinin geçmişteki gözlem-önermeleriyle bir çelişme içinde bulunmaması gerektiği konusunda Hume'un öne sürdüğü düşünceden yararlanmaktadır. Bunu somut bir örnekle anlatalım: Newton'un gök mekaniği sistemine uygun olarak yapılan bir çıkarım (inference), bize, yarın güneşin tutulacağını göstermiş olsun. Buna karşılık, aşırı kuşkucu biri çıkıp, yarın güneşin tutulmayacağını söyleyebilir. Bu kuşkucu tutum, lojik açısından olanaklı (logically possible) olduğundan, iki önerme ('yarın güneş tutulacak' ve 'yarın güneş tutulmayacak') birbiriyle çelişmektedir. Popper, 'doğa bilimlerinin açmazı' olarak nitelediği bu düğümü şöyle çözüyor: Demek ki Newton, gök mekaniği sistemine tümevarım (induction) yoluyla ulaşmış değildir; çünkü tümevarım yoluyla ulaşmış olsaydı, Hume'un dediği gibi, lojik açısından olanaklı ve geleceğe ilişkin herhangi bir gözlem-önermesi (sözgelimi, 'yarın güneş tutulmayacak' önermesi), geçmişteki gözlemlere ilişkin önermeleri kapsayan sistemden çıkarımlanmış bir önerme ile (burada 'yarın güneş tutulacak' önermesiyle) çelişkiye düşmezdi. Öyleyse, diyor Popper, Newton, gök mekaniği sistemine tümevarım yoluyla ulaşmamıştır.

3. Popper'in ilk bakışta doğru gibi görünen bu uslamlamasında, üzerinde durulunca hemen göre çarpan nokta, ampirik açıdan olanaklı (empirically possible) bir önerme ile lojik açısından olanaklı (logically possible) bir önermenin birbiriyle çelişiyormuş gibi sunulmasıdır. Popper, (dolayısiyle bu uslamlamayı benimseyen Küçük-

ömer) iki ayrı düzeydeki önermeler arasında bir çelişinin söz konusu olamıyacağını görmezlikten geliyor. Burada bir ayraç açarak, Aristoteles'in bir dictum'unu alayım. Aristoteles, zorunlu olarak çıkarımlanan bir sonucun zorunlu olarak doğru olmayabileceğini belirtir. Bu durumda Popper, (ve dolayısiyle Küçükömer) bir sistemden 'zorunlu olarak çıkarılan sonuç'la (necessary consequence), 'zorunlu olarak doğru olan'ı (necessary truth) birbirine karıştırmış oluyor. Bu ayrımı somutlamak için Toulmin'in (bk. S. Toulmin, The Philosopy of Science, Grey Arrow Books, sayfa: 96) verdiği örneği tekrarlayayım: '12 - 4 eşittir 8' önermesinde 8, 'zorunlu olarak doğru'dur (necessary truth); oysa 'eve 12 kilo şeker almıştım, 4 kilosunu harcadım, geriye 8 kilo kaldı' diyen bir ev kadınının vardığı sonuç (burada 'geriye 8 kilo şeker kaldı' sonucu), 'zorunlu olarak çıkarımlanan' bir sonuçtur (necessary consequence). Bu sonucun da, zorunlu olarak doğru olması gerekmez. Aristoteles'ten bu yana bilinen bir gerçeği, 'doğru olan bir şeyden zorunlu olarak çıkarılan sonucun zorunlu olması gerekmez' gerçeğini Popper'in dikkate almaması gerçekten şaşırtıcıdır (bk. '*Aristotle and The Sea Battle*, G.E.M. Anscombe, *Mind* dergisi LXV, 1956). Bu yüzden, Newton'un gök mekaniği sisteminden zorunlu olarak çıkarımlanan bir sonuç (burada 'yarın güneş tutulacak' sonucu) zorunlu olarak doğru olmadığından, aşırı kuşkucunun önermesiyle (burada 'yarın güneş tutulmayacak' önermesiyle) çelişmez; dolayısiyle de Popper'in bu çelişkiye dayanarak vardığı sonuca ('Newton'un gök mekaniği sistemine tümevarım yoluyla ulaşmadığı' sonucuna) varılamaz. Küçükömer'in bilim felsefesi alanındaki gelişmeleri dikkate almaksızın, Popper'in oldukça *eccentric* sayılabilecek bir savını, olduğu gibi, (ve soru

sormadan) benimsemesi, giriştiği temellendirme işini daha başından sakatlamış olmuyor mu?

4. Küçükömer, eski Yunan'dan beri *tek* bilimsel yöntemin tümdengelim (deduction) yöntemi olduğu konusundaki kesinlemesi ise, ne yazık ki, bilim tarihi gerçekleriyle bağdaşmamaktadır. Antik Yunandan beri bilimsel yöntem, Küçükömer'in sandığı gibi, tümdengelim değil, 'tümdengelimle tümevarımın karşılıklı etkileşimi (interaction) olmuştur' (bk. S. Sambursky, *The Physical World of the Greeks*, Routledge Kegan and Paul, sayfa: 1). Hempel'in de açıkça belirttiği gibi, bilimsel açıklamayı temellendiren bir değil, iki yöntem söz konusudur: (i) dedüktif-nomolojik yöntem, ve (ii) endüktif-olasıcı yöntem (bk. Carl Hempel, *Explanation in Science and in History*, The Philosophy of Science, ed. P. H. Nidditch, Oxford University Press, sayfa: 59 - 60).

5. Gerçekte Newton, gök mekaniği teorisine, doğru olan birtakım gözlemlerden çıkarak vardığını söylerken yanılmıyordu: Newton'un yöntemi, endüktif-olasıcı yöntemdi; bu sistemden çıkarımlanan sonuçlar da (sözgelimi 'yarın güneş tutulacak' gibi), ancak «olasılığı yüksek» sonuçlardı (highly probable). Nitekim bu sonuç, dedüktif-nomolojik yöntemde, 'güneş tutulacak yada tutulmayacak' biçiminde, ancak birinin doğru olabileceği sonuçlar olarak ortaya çıkarken, endüktif-olasıcı yöntemde böyle bir zorunluluk söz konusu olmamaktadır. Bu yüzden, 'yarın güneş tutulacak' önermesi için söylenebilecek olan, bu önermenin 'gerçekleşmesi büyük bir olasılık taşıyan bir durumu yansıttığı'dır. Başka bir deyişle, Newton gök mekaniği sistemine göre çıkarımlanan 'yarın güneş tutulacak' sonucunun, olsa olsa, 'yarın güneş tutulmayacak' önermesinden daha büyük bir ola-

sılık taşıdığı söylenebilir. İki önerme arasındaki ilişki bir çelişki değil, birinin ötekinden daha çok olasılık taşıdığı ilişkisidir.

6. Kant'ın dünyayı pasif bir biçimde gözlemlemek ve dünyanın bize nedensellik yasaları sunmasını beklemek yerine, hipotezler önerip, gözlem ve deneylerin önüne sıçrayarak onları sınamak gerektiği konusundaki görüşüne gelince, bunun, Küçükömer'in sandığı gibi tümdengelim yöntemiyle bir ilgisi yoktur. Kant, burada, Hume'a karşı, bilimde hipotez oluşturmanın (hypothesis formation) önemini vurgulamak istemiştir, o kadar. Kant'ın temel görüşü tikel gözlemlerimizin, 'akıl ilkeleri' ile ve özellikle doğada kapsamlı bir nedensel düzen (causal order) olduğu ilkesi ile desteklenmesi gerektiği noktasında yoğunlaşır. Kant, 'önceden tasarlanmış bir plâna göre' davranılması gerektiğini söylerken, belirli hipotezlerin sınanmasını (testing) kastediyordu. Kant şunu demek istiyordu: doğada bir nedensel düzen (causal order) olduğu ilkesi, bize sınama için belirli bir plân sunmaz; böyle bir plânı, ancak bir hipotez sunabilir (Bk. J. Bennett, *Kant's Analytic*, Cambridge University Press, sayfa: 159). Bilimsel yöntemde hipotez kurmanın önemini vurgulamaktan ötede bir anlam taşımayan bu tavrı, Kant'ın tümdengelim yöntemini savunduğu biçiminde yorumlamak, ancak aşırı hayal gücüyle açıklanabilir.

7. Üstelik, hipotezin deneyden ve gözlemden önce gelmesi ilkesi, ancak belirli sınırlamalarla kabul edilebilir. Bilim tarihi, deney ve gözlemden önce tasarlanan hipotezin, bilimsel doğrulara ancak bu sınırlamalarla varabileceğini gösteriyor. Belirli kayıtlar dışında hipotez oluşturmada sınırsızlık büyük sakıncaları da birlikte getirmektedir. Bu sakıncalardan en çok bilineni, Ameri-

ka kıtasını keşfeden Kolombus'un Amerika'yı, dünyanın üç kıtadan oluştuğu hipotezine uydurmaya çalışmasıdır. Demek ki, hipotezin deney ve gözlemden önce gelmesi, gözlem ve deneyleri bu hipoteze yapay ve zoraki olarak uydurmaya götürebiliyor. Bir başka örneği de Fransız insanbilimcisi Claude Lévi-Strauss vermektedir. Edmund Leach (bk. Edmund Leach, *Claude Lévi-Strauss*, Fontana Books, sayfa: 20 - 21), Lévi-Strauss'un gözlemlerden edindiği verilerin önceden tasarladığı hipoteze aykırı düşmesi durumunda, bu verileri görmezlikten geldiğini belirtiyor. Freud'un Oedipus kompleksine ilk insan topluluklarını da kapsayan bir geçerlik (validity) tanıması ise, önceden kurulan bir hipotezin, sınanması olanaksız durumları da kapsamasına örnek olabilir. Demek ki, hipotezin deney ve gözlemden önce gelmesi, bilim adamlarını, bazen, (i) hipoteze aykırı düşen gözlem ve deneyleri görmezlikten gelmeye; (ii) bu deney ve gözlemleri hipoteze yapay ve zoraki olarak uydurmaya; ve (iii) hipotezin, sınanması olanaksız durumları da kapsamasına göz yummaya götürebiliyor. Küçükömer, hipotezin deneyden önce gelmesi ilkesini temel bir bilimsel ilke diye sunarken, bunun birtakım kayıtlamaları da birlikte getirdiğini belirtmeliydi. Oysa bunu yapmamakta, ve bu ilkenin âdeta kayıtsız şartsız geçerli bir ilke olduğunu belirtir biçimde konuşmaktadır.

8. Küçükömer'e göre evrensellik (universality) 'değişmez, daimî (zaman ve uzay dışında) olan bir şey değildir. Değişim dışında bu anlamda evrensel ilkeler yoktur. Evrensellik, zaman ve uzay içinde ancak özgül (specific, peculiar) olanda belirir. Kısaca, evrensel olan, yaygın olan, şumullü olan anlamındadır'. Küçükömer'in yorumu, doğa yasalarının birtakım 'sınırlı genellemeler' olduğu yolunda Whitehead tarafından öne sürülen görü-

şe yakın görünüyor. (bk. W. Kneale, *Probability and Induction*, Oxford University Press). Whitehead doğa yasaları çok geniş ama gene de sınırlı bir alan içinde (ki Whitehead bu alana 'cosmic epoch' adını veriyordu) geçerlidir, diyordu. Bu görüş doğa yasaları ile (evrensel ilkeler ile) bu yasaların uzay ve zaman içindeki özgül uygulanımlarını bir ve aynı şey sayar. Başka bir deyişle doğa yasaları dediğimiz yasalar, bu 'sınırlı genellemeler' den başka bir şey değildirler. Bunu şöyle örnekliyeyim: 'Genel Çekim Yasası' (the Law of Gravitation) bir doğa yasası (evrensel bir ilke) ise, 'yeryüzünde hava boşluğunda serbestçe düşen cisimler saniyede 9.8 metrelik bir hız artışıyla düşerler' önermesi bir 'sınırlı genelleme'dir. Ayrıntılarına girmeden şunu belirteyim ki, yasalarla genellemeleri birbirine karıştıran bu görüşün yanlışlığı kanıtlanmıştır. Küçükömer bu konuda bilgi edinmek istiyorsa Stephen Toulmin'in *The Philosophy Of Science*[2] adlı kitabına başvurabilir. Üstelik bir yandan Kant'ın bilim felsefesi görüşüne yaslanmak (ki Kant evrensel doğa yasaları olduğunu kabul etmektedir) bir yandan da evrensel doğa yasalarının, zaman ve uzayla sınırlı genellemeler olduğunu öne sürmek, temellendirilen bir sistem için tutarlılık sağlamaz.

---

[1] Küçükömer, Sir Karl Popper'in *'Conjectures and Refutations'* adlı kitabındaki *'On the Status of Science and of Metaphysics'* adlı makalesinden yararlanmaktadır. Popper buna yakın görüşleri 1935'de yayımlanan *Logic der Forschung* adlı kitabında da ele almaktadır.

[2] Whitehead'ın doğa yasaları ile genellemeleri birbirine karıştırması konusunda Stephen Toulmin'in *The Philosophy of Science* (Grey Arrow Books, Londra, 1962) adlı kitabının *'Laws of Nature'* bölümünün 3.8 altbölümüne bakılmalıdır.

BİRKAÇ ANI VE RUHİ SU

Günel Altıntaş

Onyedi yaşındaydım. Babamın köyüne, amcalarımın, halalarımın yanına gitmiştim. Mevsim yazdı. Bayılırdım bağda, çardakta uyumaya. Orada uyumak, sabahları çiğ düşmüş üzümleri yiyebilmek için, köyle bağ arasındaki 15 - 20 dakikalık yolu sabah akşam yürürdüm. Çoğu zaman büyük amcamın ben akran oğullarıyla birlikte gider gelirdik. Bakardım, yolda ya da bağda, birisi bir türkü tutturur, benim dinlediğimin farkına varınca keserdi.

— Devam et, derdim o zaman.

Etmezlerdi. Etmeleri için benim de bir türkü okumamı şart koşarlardı. Ama ben şarkı söylerdim hep. Türküleri sevmezdim. Onlarsa, şarkıları sevmiyordu.

o

Sonraları, İstanbul'a yerleştikten, hemen hemen bütün edebiyatçılarla tanıştıktan sonra, Ruhi ağabeyi dinledim. Kulüp Karten'de söylüyordu o zamanlar. Aşağı yukarı her gece gidiyordum ben de. Bir alışkanlık olmuştu bizim için. Okuyuşunu ve okuduğu türküleri sevmiştim. Azıcık sarhoşsam, o, bazı türküleri okumaya başladığında, ben de (güyâ alçak sesle) katılırdım. Bir gün, programını bitirdikten sonra doğruca benim masama geldi. Yüzüme bakarak:

— Sizden çok rica edeceğim, benim sesim sizinkinden fazla duyulsun, dedi.

Ve başka hiç bir şey demeden, benim bir şey söylememi beklemeden gitti.

Bana türküleri sevdirmişti, şimdi de dinlemeyi öğretiyordu.

o

Bir ara, Otel Kenedi'nin avlusunda bir kulüp vardı. Hâlâ var mı, bilmem. Daha sonraları, orada, yine Ruhi ağabeyin bal damlayan ağzının altında toplanırdık. Hâlâ şikâyetçiydi benden. Tam bir türküyü bitirmiş, ötekine geçecekken, ben bağırır, bir türkü isterdim.

— Yapma yahu! dedi bir gün. Şaşırıyorum vallahi. Ne isteyeceksen, ben sahneye çıkmadan iste okuyayım.

Ertesi gece, sahnenin dibindeydi yerim. Birbirimizin nefesini duyabilirdik. O kadar yakındım sahneye. Ruhi ağabey önümden geçerken, Muhyî'yi söylemesini rica ettim.

— Peki, dedi.

Birkaç türkü okudu. Sonra, ben bir türkünün adını söyledim; onu okudu. Sonra, bir başka türkünün adını söyledim; onu okudu. Dört beş türkü okudu böyle ve programını bitirdi. Önümden geçerken:

— Ruhi ağabey! dedim, benim türkümü okumadınız?..

— İstediğin bütün türküleri okudum, dedi. Bir Muhyî hariç.

— Ben Muhyî'yi istemiştim, dedim. Ötekiler benim isteğim değildi. Ben o türkülerin adlarını, bu türküden sonra bu uyar, bu söylenir, anlamında söyledim.

Gözlerini kıstı. Bir süre başka tarafa baktı. Sonra, sağ elinin baş parmağıyla işaret parmağını birleştirip göğsüme doğru uzatarak:

— Hah işte! dedi. Ben dinleyicilerime hep bunu vermek istedim.

o

O yaz, amcamın küçük oğlu işçi olarak çalıştığı Almanya'ya giderken bize uğramıştı. Baktım; bir sürü plâk almış: Şarkı ve taksimler...

— Hani ulan, dedim, hiç türkü yok bunların için-

de? Sana birkaç da türkü plâğı alalım.

— Vaktim yok, dedi. Yarın gidiyorum. Hem hani sen türkü sevmezdin köydeyken, biz türkü okudukça şarkı okurdun?..

Ve, o zaman haklı olmanın sevinciyle, gülümsedi.

— Yanlış eğitilmişiz, diye cevap verdim. Hem sonra, kasabalar da canımıza okudu bizim.

O anlamadı bunu. Türkü söylerken kendini ne kadar haklı buluyor idiyse, şarkı dinlerken de o kadar haklı bularak gitti.

o

Ruhi Su'yu dinleye dinleye şunu anladım: Meğer biz türkücüyü, şarkıcıyı dinlemiyor, türkünün, şarkının ritmini dinliyormuşuz. Oynak bir hava çalınmaya başladı mı, hemen el çırpmaya başlamamızın sebebi budur. El çırpmada sanatçıya bir saygısızlık bulunduğunu, bunun da kültür eksikliğinden doğduğunu bugün biliyorum. Ruhi ağabey, türkü söylerken, el çırpılmasına razı olmaz. Bense, plâk çalarken konuşanlara bile kızıyorum şimdi. Kötü bir dinleyiciyim elbet; ama, kötü bir dinleyici olabilmenin de kolay olmadığını öğrendim artık.

Değerlerin boyuna alt üst olduğu; iyinin kötü, kötünün iyi diye tanıtıldığı; güzelin çirkin, çirkinin güzel diye sunulduğu; yanlışın doğru, doğrunun yanlış diye yutturulduğu; haklının haksız, haksızın haklı olarak gösterildiği bir zamandayız. Elbet zaman değişir. Ruhi Su'nun sesi köy kahvelerinde dinlenir olur, heykeli konservatuara dikilir. Hele Almanya'dakiler bir dönsün, orada yaşadıkları hayat standardını burada da kendileri için bir hak olarak görsünler ve gerçekleştirmeye çalışsınlar bakalım...

Biz, şimdilik, Ruhi Su'nun bir yeni plâğını dinleyebilmek için bir yıl beklemek zorundayız.

ANADOLU TÜRKÇESİ
XLV

İsmet Zeki Eyuboğlu

BÖYLE, CAĞALOĞLU, ÇAYDAN, İŞKİL, MAVAL, ORA, ORTA OYUNU, ÖBÜR, ÖDEMİŞ, ŞÖYLE, TIMAR, ÜNYE, VOYVODA, YAĞDAN.

Böyle, eski türkçede *bu ile*'den. Zamanla Anadolu türkçesinde *u, i* dönüşümü ile anlam değiştirerek bugünkü biçimi kazandı. Türkçede bugün de *i* ile birleşimler oluyor. *Bunun ile* birleşip *bununla, onun ile* ise *onunla* oluveriyor.

Cağaloğlu, XVI. yy. sonlarında yaşamış, sonradan müslüman olunca *cıgalazade* (cıgalaoğlu) adını alan türk kumandanının adından. Sinan Paşa diye bilinen bu kumandan 1596 Haçova savaşını kazandı. Ailesinin yabancı soydan gelmesi yüzünden bu adla anılırdı. Ona *sıgalazade* de denir. Sonradan İstanbulun bilinen yöresine adı verildi.

Çaydan, türkçe *çay* ile farsça *dan* (lık, lük) ekinden. İçine çay konan, içinde çay kaynatılan kap. Türkçeye çinceden geçen *çay* sözü sonradan farsça *lık, lik, lük, luk* eklerinin yerini tutan *dan* ekini alarak *çaydan* oldu. *Çaylık* demektir. Zamanla *dan* ekinin anlamı unutularak *çaydan* sözü gene *lık* ekini alarak *çaydanlık* biçimine girdi.

İşkil, rumca köpek anlamına gelen *skylos*'tan. Eskiden, özellikle XVI.-XVII. yy. larda Anadolunun Batı bölgesinde yaşayan Rumlar, kendi inançlarını benimsemeyen, onlar gibi yaşamayan Ermenilere, yermek, küçümsemek amacı ile *işkil* derlerdi. O yörelerde geziye

çıkan Polonyalı gezgin rahip Simeon'un bildirdiğine göre bu deyim oldukça yaygındı. Zamanla birtakım değişikliklere uğrayarak *tedirgin olma, kuşkulanma, sıkıntı duyma* gibi yeni anlamlar kazandı. Bu sözün rumcada *aşağılık, bayağı, acımak bilmez* gibi anlamları da vardır.

Maval, arapça halk türküsü anlamına gelen *mevvâl, mevvâliya* sözünden. Bu halk türküsü Vasıt yerlilerince söylenirdi. Bugün Bağdat yörelerinde de yaygındır. Bu türküleri söyleyenler ötede beride dolaşır, iş görmezler.

Ora, eski türkçede *ol ara*'dan. *O ara* anlamına da gelir. *Ol* (o) ile *ara* birleşince *ora* oldu.

Orta oyunu, italyanca *arte*'den. 1834 ten sonra ortaya çıkan bu deyim XIX. yy. başlarında Türkiyeye gelen *Commedia dell Arte* adlı italyan oyuncu topluluğundan kalmadır. Bu italyan oyunlarına *taklid oyunu, meydan oyunu, arte oyunu* gibi adlar verilirdi. Zamanla *arte oyunu* değişerek *orta oyunu* oldu. Yeniçeri ortalarında oynandığı için bu adı aldığı görüşü yanlıştır. Çünkü XIX. yy. dan önce türkçede böyle bir deyim yoktur.

Öbür, eski türkçede *o bir*'den. Zamanla *o* seslisi yumuşayarak *ö, i* seslisi *ü* harfine dönüşünce *o* bir değişip *öbür* olmuştur. Bunun, bugün Anadoluda *o biri, e biri, obir* gibi karşılıkları vardır.

Ödemiş, Anadoluya gelip yerleşen *Otamış* adlı Türk boyunun adından. Osmanlılar bu boyun yerleştiği bölgeye bu adı verirlerdi. Zamanla *o, t, a* arasındaki yumuşama, değişim sonucu *Ödemiş* biçimine girdi.

Şöyle, eski türkçede *şu ile*'den. *Bu ile*'nin *böyle, o ile*'nin *öyle* oluşu gibi.

Tımar (timar), farsça *tîmar*'dan. Hastaya bakmak, bir işle uğraşmak gibi anlamlara gelen bu söz, bahçeye, tarlaya bakmak anlamını da içerir. Türkçede iki ayrı anlamı vardır. Biri Osmanlılarda *sipahi* denen atlılara ve-

rilen devlet toprağı, ikincisi bir hastaya, bir hayvana bakmak. *Atı tımar etmek, hastaya tımarlamak* (tımarhanede olduğu gibi). Sonradan rumcaya *timarion* olarak geçti.

Ünye, eskiden şarap ülkesi anlamına gelen *onea, oney* sözünden. Önce Asur kıralı Sarokin'in, sonra Kappadokyalıların eline geçti (İ.Ö. 722). Daha sonra Pontus kırallığına bağlandı. Bizans saraylarında çok aranan şaraplarıyla ünlüydü.

Voyvoda, islavca *başkan, ağa* anlamına gelen *voivoda*'dan. Türkçeye Osmanlılar çağında, özellikle Rumelinin alınışından, XIV. yy. dan sonra geçti.

Yağdan, türkçe *yağ* ile farsça *lık, lük, lik, luk* gibi eklerin karşılığı olan *dan* ekinden. İçine yağ konan özel kap.

o

BİZE GELEN ESERLER

o *Varlık Yıllığı 1973,* 656 sayfa, 20 TL.

o *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü:* Yeni eklerle 7. baskı, Varlık Yayınları, 20 TL.

o *Goriot Baba:* Honoré de Balzac, Çeviren: Tahsin Yücel, Varlık Yayınları, 15 TL.

o *Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları:* Ali Mazaheri, Çeviren: Bahriye Üçok, Varlık Yayınları, 15 TL.

o *Arkadaş:* Panait İstrati, Çeviren: Yaşar Nabi, Varlık Yayınları, 8 TL.

o *İspanya Büyüsü:* Selâhattin Batu, Varlık Yayınları, 6 TL.

o *İlk Gençlik Çağının Cinsel İlişkileri:* Dr. Eustaçe Chesser, Varlık Yayınları, 8 TL.

o *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü:* Behçet Necatigil, Yeni eklerle 7. balkı, Varlık Yayınları, 20 TL.

TEHLİKELİ OYUNLAR

Ruşen Hakkı

Gök mavi,
su ılık,
toprak yeşil;
ekmek elden, su gölden
yaşayıp giderken çocuğun biri,
korkuluklar üstünde yürür, çitler aşar, dağ düzlermiş...

«Cin gibi çocuk maşallah!.. Tû... tû... tû...» derlermiş görenler, nazar değmesin diye bir cin çocuğa...

Gök maviliğini,
su ılıklığını,
toprak yeşilliğini yitirip
ekmek elden, su gölden kesilince
eşekten düşenler gibi avallaşmış cin çocuk.

Cin Çocuk diyorsak da, bakmayın siz böyle deyişimize. Çünkü gök maviliğini, su ılıklığını, toprak yeşilliğini yitirip; ekmek elden, su gölden kesilinceye dek geçen süre içinde serpilmiş, koca delikanlı olmuş Cin Çocuk. Ne var ki, adı hep sürer gider, «Cin Çocuk» diye ünlenirmiş her zaman.

Cin Çocuk korkuluklar üstünde yürür, çitler aşar, dağ düzlermiş ya; ekmek elden, su gölden kesilince, bu işi bu kez «ekmek parası» için yapmaya başlamış... Ne kadar tehlikeyi büyütürse, o kadar çok kazanır olmuş...

Ünü yurt dışına taşmış. Bu ün varsıllığına varsıllıklar katmış... Ne var ki, hayranları azaldıkça azalmış Cin Çocuğun. Çünkü kanıksamışlar, ezbere bilir olmuşlar tüm numaralarını...

Karnı tok, sırtı pek... artık bıraksa ya cambazlığı, inse ya gökle yer arasına gerili telden... Üstelik, iyice de kocamış...

Ne inmiş, ne indirebilmişler...

Tek seyircisi, tek seveni kalmasa da, o gökle yer arasında gerili telde tehlikeli oyunlarını sürdürür dururmuş. Ve çocukluğundaki gibi

gök mavi,
su ılık,
toprak yeşil;
ekmek elden, su gölden bellermiş;
yıllar yıllar önce
göğün maviliğini,
suyun ılıklığını,
toprağın yeşilliğini yitirdiğini
ve artık
ekmeğin elden, suyun gölden olmadığını unutarak...

TÜSTAV

EĞİTİM VE POLİTİKA

Hidayet Kandaz

Altımızda bir marangoz ailesi oturuyor. Köyden geleli bir yıl oldu olmadı. İki erkek çocukları var, biri ilkokulun üçüncü, öbürü dördüncü sınıfına gidiyorlar. Bir sabah, okula gitmek üzere evden çıkarken karşılaştım büyük olanıyla. «Abi be, dedi bana, sen kocaman adam olmuşsun, hâlâ okula mı gidiyorsun?». Evet, yirmi ikilerinde bir insanın okulda ne işi olabilirdi? Bu yaşa gelen insan, çoktan bir iş tutmuş, evlenmiş, çoluğa çocuğa karışmış olmalıydı. Bu ilkokul dördüncü sınıf öğrencisinin düşüncesi miydi, yoksa, çoğunluğu köylü olan Türk insanının, alışılagelen bir düşünüşünü mü yansıtıyordu? Çokluk köylerde olduğu gibi, onların köyünde de eğitim demek ilkokul demekti. İlkokul diplomasını aldıktan sonra, tarlada, bağda, bostanda çalışmak vardı. Bir kolayını bulup, köyden kapağı kente, hele İstanbul gibi bir kente attın mı, bir iş tutmak, sonra sıran geldi mi Avrupa'lara çalışmaya, para toplamaya gitmek olanağı vardı. Şehre kapağı atamıyan delikanlının daha onaltısına varmadan başını bağlayıverirlerdi. Anadolu köylüsü böyle bir süreç içinde ömrünü sürüp tüketirdi.

Oku oku, köpek boku diye bir söz var bizde, çoğu kimseden duyduğum. Sayısız okumuşlar işsiz, varlıksız sürünüp dururken, hiç okumamışların evleri barkları olabiliyordu. Bu bir gerçekti. Ve Türkiye gibi, demokrasiye daha yeni adım atmış bir ülke için, oldukça acı bir gerçekti. Böyle bir düşünüş içinde yetişen kimselerin oylarıyla demokrasiyi kurmak, bir bakıma urgana un sermek olur diye düşündüm kendi kendime.

Politikaya atılan, toplumu yönetmeye kalkışan insanlarımızın da eğitim konusundaki düşünüşü nasıl, diye de düşündüm ayrıca. Politikanın her çağda eğitim istiyen bir meslek olması gerekmez mi? Eğitimi belli bir yerde bitmiş sayan bir toplumun başına geçirdiği kişilerin, teknik ilerlemelerle gittikçe küçülen şu dünyamızda, gerek kendi yurtlarının, gerek dünya yuvarlağının kaderiyle ilgili sorunlarda çok kültürlü ve çok bilinçli olmaları gerekmez mi? Ancak, belli bir eğitimden geçmiş, bilinçlenmiş, dünya sorunlarını azçok anlamış bir toplumun başa getirdiği kimseler, yurt yönetiminin, yurt çıkarının sorumluluğunu elegüne karşı küçük düşürmeden yüklenebilir.

Fransız düşünürü Michelet'ye sormuşlar politikanın ne olduğunu. Üç bölüme ayırmış Michelet politikayı. Ona göre ilk bölümü eğitim, ikincisi: eğitim, üçüncüsü yine eğitim.

Köklü bir eğitimden geçmiş, bilinçlenmiş bir toplumun politikacıları nasıl olur acaba diye soruyorum kendi kendime. Eğitilmiş bir toplumda, politikacılar, iyi niyetle de olsa, yurdun zararına, yurdu bir başka devlete - bilerek bilmiyerek - kolay kolay bağımlı kılabilir mi?

Geçenlerde bir gazetede İsveç başbakanıyla ilgili bir yazı okudum ve yirminci yüzyıla yakışır bir devlet adamı niteliği buldum onda. İsveç başbakanı, Olaf Palme'di bu devlet adamının adı. Çocuk doktorudur karısı. Hizmetçileri yoktur. Olaf Palme, akşamları evine dönünce karısına yardım eder, bulaşıkları yıkar. Çocuklarına bakar. Bu, aile hayatında yüklendiği sorumluluğun sağlam bir belgesidir. Ailesine karşı böyle bir sorumluluk yüklenen bir insan, yurt sorunlarında da aynı davranış ve tutumunu nasıl yineliyebilir acaba?

Şöyle:

İsveç, ihracatının hemen hemen yarısını Amerika Birleşik Devletleri ile yapmaktadır. Bu demektir ki, İsveç, ekonomik bakımdan Amerika'ya bağlanmıştır. Olaf Palme bilir ki, A.B.D.'ni, belli konularda, hele Vietnam savaşı gibi (Amerika'nın kendi iç sorunu saydığı) bir konuda kınamak, politik ve özellikle ekonomik ilişkileri sarsar ve kendi yurdu, bir süre için de olsa, büyük bir ekonomik bunalıma girebilir. Ama, Olaf Palme böyle bir bunalımı göze alabiliyor ve ne yapıyor biliyor musunuz? A.B.D. başkanına bir bildiri ile sesleniyor ve Amerika'nın Vietnam'a yaptığı bombardımanları derhal durdurmasını istiyor.

Jose Marti[1]: «Ekonomi birliği, politika birliği demektir. Satın alan ulus buyurur, satan ulussa, buyruğu yerine getirir» diyor. İşte, Olaf Palme burada yalanlıyor Jose Marti'yi, ve ihracatının yarısını bağladığı bir zengin ülkeye kafa tutabiliyor.

Jose Marti yine diyor ki, «Politika, bütün duygularını ya da bazı duygularını bir çıkara feda eden insanların işidir.»

Olaf Palme, çağdaş bir devlet adamı olarak, Amerika'ya kafa tutmasiyle, kesinkes yalanlıyor bu görüşü, kendi çıkarını toplumun çıkarına, yurdunun çıkarını da dünya yüzündeki ezilen halkların uğruna feda ederek.

Palme, yalnız halkın değil, basının bile bilmediği birtakım girişimlere saparak, kendi kafasına göre, yurt çıkarı sandığı - ve bilinçli halkının yutmasına imkân olmayan - anlaşmalara girmeyen ve bu bakımdan halkının desteğine güvenebilen cesur bir devlet adamı tipi olarak çıkıyor karşımıza.

Palme örneği gösteriyor ki, ancak yurt sorumluluğunu yüklenmiş bir devlet adamı, bizde Menderes döne-

minde olduğu gibi, halktan gizli ikili anlaşmalara yanaşmayacak kadar yürekli politikacılar kurtarabilir tek tek ulusların ve dünya uluslarının onurunu. «Boğa güreşleri ve futbol maçları olmasa ben bu milleti (Portekiz'i) nasıl yönetebilirdim» diyen Salazar gibi diktatörlerin çağ dışı birer yaratık olduklarını ve yurt yönetiminde açıklığın, kültüre dayanan cesurluğun (tabiî halkının desteğine güvenerek) politikada ilk şart olduğunu dünyaya haykırıyor Olaf Palme.

---

[1] *Politika Sanatı, Gaston Bouthoul, Çan Yayınları, s.* 237 - 238.

o

TUSTAV

BİZE GELEN ESERLER

o *Evlerinin Önü* (Halk Türküleri): Cahit Öztelli, Hürriyet Yayınları, Anadolu Kitaplığı, İstanbul 1972, 40 TL.

o *Ağustos 1914* (Roman): Soljenitsin, Çeviren: Leylâ Soykut, Hürriyet Dev Romanları, İstanbul 1972, 40 TL.

o *Osmanlı Sarayının Son Günleri:* Başmabeyinci Lütfü Bey, Hürriyet Yayınları, Tarih Dizisi, İst. 1972, 30 TL.

o *Dağların Sesi:* Yukio Mişima, Çeviren: Zeyyat Selimoğlu, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1972, 10 TL.

ÇİZMELER

Fakir Baykurt

Çalık Kerim'in ölümüyle belediye başkanlığı boşaldı. Kasımda seçim yapma zorunluğu çıktı ortaya. Belli başlı bir aday yoktu görünürde. Sivas'tan yukarıda, Erzurum yolunun üstündeki bu küçük kasabada belediye başkanlığı, uzak dağ köylerindeki muhtarlık gibi, kimsenin heves etmediği bir koltuktu. İşi angaryası çok, aylığı az bir işti. Kalkıp bir Ankara'ya gitsen, il merkezine insen harcardın aldığın aylığı. Belediyenin türlü giderleri çok, ama gelirleri azdı. Yiyintisi yoktu başkanların. Kimse çıkıp ben adayım demedi.

Elâzığ'da bir işçi sendikasının avukatlığını yapan, işitildiğine göre, dolgunca da aylık alan Karyağdıların İlhan'a mektup yazıldı, rica minnet edildi. Adam oradaki işinden çekildi, seçimi kazanmayı kesin gördüğü için karısını kızını da toplayıp geldi kasabaya. Tâ Seyfe Beli'nin orda karşıladılar, öptüler sarıldılar. O da hemşerilik hatırına adaylığı kabul ettiğini açıkladı. Öyle propagandaya, alanlara kürsü koyup söylev çekmeye, ev ev dolaşıp el etek, hem de sakal öpmeye gerek yoktu. Çoğunluk istiyordu, kesin olarak seçilecekti.

İlhan bey, bir gün Sandıkçılar'ın kahveye, bir gün Töredilerin dükkâna, bir gün de memurların ve eşrafın girip çıktığı Şehir Kulübüne gidip oturarak, seçmenleriyle söyleşmeğe, kasabanın sorunlarını konuşmağa başladı. Açık yürekle belirttiği şuydu: «Ben okumuş adamım. Uzun süredir kasabamızdan ayrı kaldım. Sorunlarımızı bilirim ama unuttuğum çoktur. Bunları sizlerden öğreneceğim ve sizlerin yardımıyla çözmeye çalışacağım. Başkanlıkta falan gözüm yoktu. Politikayı bilmem, sev-

mem. Yalan falan söyleyemem. Adam kandırmayı başaramam. Ama madem arzu ettiniz, arzunuzu emir bilip doğup büyüdüğüm kasabaya hizmet etmeğe geldim. Aylık azmış, önemli değil. Ben bunu bir nöbet sayarım. Çalık Kerim amca nasıl yıllar yılı yüksünmeden yaptı bu işi, dört yıl da ben yapar, daha lâyık bir hemşerimize devrederim...»

Seçim 28 Kasımda. Daha bir aydan fazla vardı. Hava da kışlayıp duruyordu bir yandan. Vakitlice yapılsa da karakışa kalmasa iyi olurdu. Ama bakanlıktan mı, il merkezinden mi, öyle kararlaştırılmış. «Ulûlemre itaat», kadim görgüsüydü kasabanın. Madem yukarısı öyle dedi öyle olacaktı.

Hiç hesapta kitapta yokken Hacı Osman'ın da aday olduğu duyuldu birden. Hem de dozer gibi bir propagandayla: «Madem sorunları bilmiyormuş, belediyesine nasıl başkan olurmuş kasabanın? Sokma akıllan giden sekiz adım gider. Ondan bundan öğrenmeyle başkanlık yapılamaz. Bilmeyenin eline belediye teslim edilmez. Bilen geçsin. Eğerkine Karyağdıların İlhan adaysa, ben de adayım! Önemli olan kasabanın çıkarı. Daha şöyle bilen biri çıksaydı, heç de niyetim yoktu. Ama bu çocuk çıkınca görev duygum galebe çaldı. Sandıkçıların gayfada, Şeher Gulübünde fıs fısla olmaz bu iş. Emşerilerin çoğunluğu da beni istiyor. Bu tazyikin de zorundan adaylığı kabul ediyorum. Dileyen İlhan beye, dileyen bana versin oyunu. Kasabamız için hayırlısı nasılsa öyle olsun...»

Mektup yazıp tel çekip İlhan beyi ayartanlar, işini boşlatanlar ezim bozum oldular. Koştular Hacı Osman'ın evine:

«Yavu Osman emmi! Gözen gurban! Sen çiy iş sevmezsin!..»

«Ha şöyle gonuşun, sevmem!» dedi.

«Rica minnet adamı getirdik, şimdi sen çıktın?»

«Kime sorup getirdiniz? Komşu asıl beni istiyor!»

«Biz konuşup danıştık, onu da istiyorlar?»

«Öyleyse seçilir! Seçilemezse kaderine küssün..»

«Yavu Osman emmi, paşasın maşasın...»

«Bu iş için üstüme gelmen, komşulara söz verdim..»

«Yavu, o makama belki sen daha lâyıksın, belki komşunun çoğu seni istiyor, ama bu işin bir de yakışığı var. Günlerce alanı boş bıraktık, bir aday çıkmadı. Bu yüzden adamı teziktirdik yerinden..»

«Evet çıkmadım. Ama uygun bir aday dikmediniz. İlhan bey gendi diyor ben bu işleri bilmem, pulitike bilmem. Bu işler bilinmezse, pulitike bilinmezse yörür mü belediyenin işleri? Çalık Kerim bilmemekle yıllarca idare etti, noldu? Boz eşşeğin guyruğu gibi ne uzaldı, ne kısaldı. Çevredeki her kasaba suya alettiriğe kavuştu, mezerliklerinin bilem fırdolayı çevrildi, ahan biz tozun torpağın içinde yüzeriz. Kör gandille oturacaz deye, iki teneke gaz bulacaz deye sürüm sürüm sürünürüz. Pulitikeylen çıkılır bu işlerin içinden..»

«Canım, onun öyle konuşması, cip bilmezliğinden değil, terbiyesinden. Terbiyeli adam, onun için böyle söylüyor. Hiç bilmez mi? Yüksek tasılı var, avukat.. Terbiyeli olduğu için öğünmek istemiyor...»

«Hadeeeen haden, yanış yunuş gonuşman başımda! O terbiyeli de biz terbiyesizmiyig? Terbiyeli adam bildiğini bildim, bilmediğini bilmem der. Madem terbiyeli, doğru gonuşsun...»

«Yani Osman emmi, bir böyüklük göstersen?»

«Ne böyüklüğü gösterecem? Ben böyük değilim. Böyük bir allah. Ben hemşerilerimin idaresini bilgisiz çaylaklara bırakmak istemiyorum. Hızmat etmek istiyo-

rum. Seçim niçin yapılır? Kim lâyıksa onun seçilmesi için. Kimseye baskı yapacak değilim. Adaylığımdan dönmem mümkin değil. O da dönmesin. Çıkalım halgın garşısına, halg versin oyunu...»

Hacı Osman'ı bilmezler miydi? Dininden döner, dediğinden dönmez. Olgör vazgeçiremediler. Araya kimi koydularsa sonuç vermedi. Üstelik bu yalvarıp yakarmalar, ayağına hatırlı kimseleri yollamalar, Hacı'nın ününü büyülttü. Bir de para vermeyi denediler el altından, bu da temelli karıştırdı kasabayı. Üç beş kişi dedi nooluyoruz? Seçimi anladık, ricayı yalvarmayı da anladık. Amma para nooluyor? Mebbus seçimi mi bu? Heralda belediyemizin koltuğu satlık değil. İlhan bey hemşerimizmiş, akıllıymış, memnun olduk. Madem okumuş, bilgili, sabretsin bir yıl daha, sonra mebusluğa gosun. Yada şansı varsa şimdi geçsin belediyenin başına.. Emme böyle para mara garıştırmasın! Paranın garıştığı işten hayır gelmez...» dediler.

Karyağdıların İlhan'ı bir tasadır aldı. Az buçuk bir gerçekçi yanı vardı. Eni konu korkmağa başladı. Başka biri çıksa karşısına.. Hacı Osman çıktı! Adam kimbilir hangi yöntemlerle propaganda yapacak? Hattâ işin içine Nurculuk, Süleymancılık da karıştıracak belki. Din ticaretinin birinci erbabı bu adamlar! Okumuşlarınsa hiç çakmadığı bir dalga bu! Sonra bakarsın, adam tutar en birincilerini söyler yalanların. Cumhuriyet çocuğu İlhan, ne kadar avukatlık mesleğiyse de, yalan var, yalancık var... Telâşlanmağa başladı. İlk aklına gelen, usulca dönüp gitmek, sendikadaki işine yeni avukat alınmadıysa, gene ona girmek, alındıysa, Elâzığ'da, Malatya'da hukuk danışmanlığı gibi işler çoktur, alıp birini, oturmaktı. Hattâ bunun için postaneye kadar gidip Elâzığ'daki sendikaya bir telefon açmayı da düşündü. Fakat posta

müdürü başta, duyan beş altı kişi koşup geldiler, yazdırdığı telefonu çizdirdiler:

«Sen deli misin yavu! Hacı Osman kim oluyor? Adaysa aday! Sen de adaysın! Pek sevmezler onu kasabada. Biz yıllardır senin gibi okumuş, bilgili, valinin, kaymakamın önünde ağzı lâf yapan, Ankara'ya falan gittiğinde hangi kapıdan girilip çıkılacağını bilen, gerektiğinde telefonu açıp mebuslara kafa tutan, lügatlı kitaplı bir başkanın özlemini çekiyoruz. Halkın sağduyusuna güvenmek lâzım. Sonuçtan hiç kuşkun olmasın. Biraz da çalıştık mı seçim senindir. Hadi işine...» dediler. Elini ayağını bağladılar.

Dönüp geldi, Şehir Kulübüne oturdu. Orada bir adaçayı içti. Kalktı Töredilerin dükkâna gitti. Orada bir ıhlamur. Kalktı Sandıkçılar'ın kahveye gitti. Orada bir orelet. Konuştu seçmenleriyle. Gene eskisi gibi, herhangi bir hırsı olmadığını, bir çıkar gözetmediğini, adaylığı sırf hemşerilerinin ricası üzerine kabul ettiğini, seçildiği takdirde canla başla çalışacağını söyledi. Akşamüstü de Sandıkçı Duran'ı falan yanına alarak Soğancıoğlu mahallesine doğru gitti. Birkaç eve girmek, eski anılardan açarak seçimle bir ilinti kurmak, gönül almak, «sempati ve prestij» toplamak istiyordu. Fakat yağmurlar yağmış, sokaklar göl olmuştu. Kırağı buz, ardından da güneş, toprağın dibini oynatmış, çamur dize çıkmıştı. Bastın mı pabuç yapışıyordu. Çekiyordun bazan ayağın çıkıp geliyordu. Geçmiş yıllardan deneyi olan komşular, en berbat yerlere taşlar koymuşlar, onlara basa basa gidiyorlardı. Ama buna alışkın olmayanlar batıyorlardı. Güç belâ yürüyüp üç eve uğrayabildi İlhan yanındakilerle.

Arka sokakların hali temelli haraptı. Çamur, evlerin içine kadar giriyordu. Çoluk çocuk akşamlara kadar du-

var diplerinde güneşliyor, akşam olunca içeri girip sekilere oturuyorlardı. Odun, ateş pahasıydı. Kömür, adı bir ton, aslı 700 kilo üzerinden ancak memurlara veriliyordu. Ortalık da gün gittikten sonra ayaz olduğundan ısınmak zorlaşıyordu. Bazı evlerde mal davar vardı. At kısrak, hattâ eşek bulunuyordu. Onların sıcağıyla ahır sekileri ılık oluyordu. Ama malı davarı olmayan evler ne yapsın? Kısacası, gündüz çamur, gece ayaz...

Geç vakit, Yorgancı Salim'in evinden çıktı. Kalmakta olduğu kardeşinin evine doğru gelirken, çok zorlukla karşılaştı sokaklarda. Su birikintileri ince ince buz tutmuştu. Bilmeden bir bastın mı cump gidiyordun. Gündüzkinden beter batıyordun. Karanlıktan ise göz gözü görmüyordu. Kahveden dağılanlardan bazıları ellerinde elektrik fenerleriyle görünüyorlar, saygıyla yanaşıp İlhan beyin önünü aydınlatıyorlar, geçmesine yardım ediyorlardı, ama sorun kendi sorunu değildi ki!

İki gün sonra daha acı gözlemleri oldu. Geceleyin yağmur yağıyordu. Ayazın donun beli kırılmıştı. Ama sokakların çamuru dize çıkmıştı.

Karşıdan biri bağırıyordu:

«Olaaa, burda bir geçemek vardı, nooldu?»

«Yooook yok, çamur yutmuş!.»

«Ola ben şimdi nassı geçip gidecem eve?»

«Birezden belediyenin gayıkları gelecek, bekle..»

Ayvalı'nın çeneye gelince daha acı bir gözlem. Koyuncu Ömer, anasını sırtına bindirmiş, karısını çocuklarını da ardına düşürmüş, comp oraya, cump buraya, ellerinde isli bir gemici feneri.. «Ola ışığı bura dut buraaaa!. Orda ne var da ora dutuyon?!» Bağırarak çağırarak, ana caddeye çıkmağa çalışıyorlar.

Karşılaştıklarında selâmlaştılar:

«Mevlütten geliyoz İlhan yeğen..»

Sözcük çıkmadı İlhan'ın ağzından.

«İşallah seçimi gazanırsın da bizi gurtarırsın..»

«İşallah...» diyebildi.

Geçip gittiler.

Günler bata çıka geçiyordu. Seçim yaklaşıyordu. İlhan da boyna o ev, bu ev geziyor, çarşıda pazarda seçmenleriyle görüşmelerini sürdürüyordu. En çok da bu arka sokakların çamurdan karanlıktan kurtarılması konusunu işliyordu. Hesap kitap ediyor, Ankara'da önemli yerlerdeki arkadaşlarını anımsıyor, İller Bankası'nın belediyelere sağladığı olanakları düşünüyor, milletvekilleriyle yapacağı kavgaları kuruyor, seçimi kazanır kazanmaz bu soruna çare bulacağını söylüyordu. Sözleri alışılmış politika yatırımı değildi. İçtenlikle söylüyordu, «kazanırsam yapacağım» diyordu. «El ele verip yapacağız!» diye ekliyordu. Böylece seçilme olasılığını artırıyordu. Gittiği evlerde daha sıcak karşılanıyordu. Yalnız kendi değil, kendisinin Elâzığ'daki işi boşlayıp gelmesine yol açanlar da çalışıyorlardı. Çamur, insanların her gün karşılaştığı sorun olduğu için sözleri etkili oluyordu.

Bazıları soruyorlardı:

«İlhan yeğen! Kısmet olursa sokaklar ne zaman asfaltlanır sayanda?»

«Bu yıl geçti sayılır tabiî. Çünkü karakışta asfalt dökülmez. Ama baharla birlikte mühendis getirtip keşfini yaptırabilirim. Projeler çizilir. Kredi sağlanır. İhalesi yapılır...»

«Desene birkaç yıl alır?»

«Almaz! Gelecek güze tamamdır..»

«Eeee işallah...» diyorlardı.

İlhan da «İşallah!» diyordu.

Bu arada Hacı Osman'ın ne yaptığı belli değildi.

Dükkânı, ardiyesi vardı onun. Kalay, çivi, mıh, alçı, kireç gibi yapı gereçleri, getirip satıyordu. Arada Sivas'a, Zara'ya gidiyordu. Suşehri'ne kadar uzandığı oluyordu. Kamyonu vardı. Boş gitse dolu geliyordu. Ama bu sıra yapı işi olmadığı için, komşulara pek yarandığı yoktu. Bu da İlhan beyin seçilme olasılığını artırıyordu. Yapı mevsimi olsaydı yandıydı İlhan bey. Hacı Osman açardı dükkânı, ardiyeyi.. kime ne gerek? çivi çimento.. veresiye meresiye.. seçim uğruna verirdi. Sonra da toplamağa çıkardı. Bu yol kesikti şimdi. Ama o da boş durmuyordu. Beş vakitte camiye geliyor, eşini sülâlesini de evlere mahallelere seferber ediyordu. Fakat görünüyordu ki seçilme olasılığı düşüktü. Yüzünden de belliydi Hacı Osman'ın. Kara zindan bir hal aldı, gülmek şakalaşmak bilmiyor. Yakıştırabilse adaylığı boşlayacağını söyleyenler vardı. Ama biliyorlardı tükürdüğünü yalamaz.

Gene öyleyken çalışmayı gevşetmedi İlhan beyin yandaşları. Kendisi de tasarılarını anlatmağa, bildik bilmedik herkesle konuşup gönül almağa, güven kazanmağa çalıştı. Bazan beş altı arkadaş Koru Suyu'na, Kızılırmak'a doğru yürüyorlar, hattâ karşıya Kemis köyüne geçiyorlardı. Çünkü bir çayır sorunu yüzünden Çalık Kerim Kemis'i belediye sınırları içine aldırmıştı. Ne kötü 150 - 200 seçmeni çıkardı. Onlar da oy vereceklerdi. Azımsamak yanlış olurdu. Bir iki sefer de oraya gitti. Evlerde odalarda oturup konuştu. Onların başlıca sorunu içme suyu idi. Dedelerinin dedeleri gününden beri Kızılırmak'tan alıyorlar, o irin gibi suyu küpte dinlendirip dinlendirip içiyorlardı. Küplerin dibine çöken mili, öteberiyi de çiçek saksılarına gübre yapıyorlardı. Buna el atacağını söyledi İlhan bey. Yirminci yüzyılın bu aşamasında insanlar aya varıp gelmeğe uğraşırken bir kö-

yün hâlâ bulanık ırmak suyu içmek zorunda kalması, yöneticiler için yüzkarası idi. Devletin ve belediyenin ihmali sonucuydu bu. İlhan bey bu ayıbı ortadan kaldıracaktı. Bunun için de söz veriyordu. Akşam ezanı okunurken köyden ayrıldığında köylüler eni konu mutlu olduklarını belli ettiler. Şimdiyece onları adam yerine koyup köylerine gelmemişti hiçbir aday. Her seçimde ezbere ezbere oy vermişlerdi. Hiçbir çıkar sağlamamışlardı belediyeye bağlanalıberi.

Seçime üç gün kala yüzü sirke satıyordu Hacı Osman'ın. Elinde bastonu, ayaklarında mesleriyle bir göründü çarşıda, kendisine verilen selâmları toplaya toplaya geçip gitti.

İlhan bey haberalma çalışmaları da yapıyordu. En çok korktuğu din ticaretiydi. Ama yapılmıyordu. Hiçbir belirtisi yoktu bunun. Arkadaşlarıyla birlikte oturup durumu görüştüler, yüzde yetmişten fazlasını alabilirlerdi oyların. Kemislilerin de sonuca önemli etkisi olacaktı. Zaten propaganda süresi de bitti. Bu gönül rahatlığı içinde seçim gününü ve sonucu beklemeğe başladı İlhan bey. Hattâ sürekli olarak oturacağı evi de tuttu ana caddenin üstünden. Aylık 400 liradan anlaştılar Avdanlı Musa Çavuşla. Üç aylık da peşin verdi.

Hacı Osman da kamyona atlayıp Sivas'a gitti. Sivas'tan da galiba Amasya, Merzifon yanlarına gitmiş. Oralarda kaldırılmış bir Süvari Birliği varmış. Bu birliğin kalıntılarıyla ilgili bir alışveriş olacakmış. Açık artırma mı, eksiltme mi? Ona katılacakmış. Yandaşları çok kızdılar. Camide çarşıda ateş püskürdüler: «Hiç şu yapılacak iş mi? Ne kaygusuz adam? Otur şurda, iki komşu gör! Fayda faydadır...» Ama açıktan bir şey demediler. Hattâ ele güne karşı, «Şahin sinek avlamaz, onun telâşı yok, o halgın sağduyusuna güveniyor. Kaza-

nacağını kesin olarak bildiği için oturup burda avare olmayı doğru bulmadı, kalkıp gitti, işini kovalıyor!» dediler.

Ama gerçekte, önlerinden alıp arkalarından veriyorlardı. Ofun pofun içinde kalmışlardı. «Rezil etti bizi! Karşısındaki de avukat! Yareni yoldaşı da bol. Gendi de gıçını yere gomadığı gibi, herkes ona çalışıyor. Bizimkiyse ortalıkta yok! Bari seçim günü bulunup gelse? Seçilemeyeceği kesin ya, temelli gülünç olmasak kasabaya!.»

Hacı Osman'ı tanımıyorlardı yakınları bile. Sandıkları kadar izansız değildi o. Nitekim cumartesi ikindi okunurken gürledi geldi kamyonuyla. «Seçim olacak diye işten mi kalalım yeğenler?» dedi kendine çıkışanlara. «Seçilirsem bir daha gendi işime çalışamam. Eyisi mi, seçimden önce yapacağımı yapayım da elimde beş on guruşum olsun. Yarın ne yiyecez? Biz seçime belediyenin parasını yiyeg diye girmiyoruz şükür...» Sonra çekti kamyonu evinin avlusuna.

Bu konuşmanın yapıldığında İlhan'ın yandaşlarından birkaç kişi vardı. Duyunca çok kızdılar: «Bösböyük Hacı Osman, emme lâfını bilmiyor!» dediler. «Ödağacından odun molur? Sanki İlhan beyimiz belediye parası yimek için seçime giriyor!» Ağızdan ağıza bunu da yayıp İlhan'ı tutanları iyice öfkelendirdiler.

Ertesi gün okula, belediyenin önüne, Göçmen mahallesindeki mescide, Kemis köyündeki camiye birer sandık koydular. Oy verme saat 8.00'de başladı. Hastalar bile geliyordu çamurda bata çıka. İlhan da, yandaşları da konuşmuyordu. Doğrusu Hacı Osman da ağzını açmıyordu. Hattâ oyunu verdikten sonra çekip gitti. Durmadı ortalarda. Gene kamyonu çalıştırdı, ardiyeyi düzenledi. Günlerden pazar değilmiş, kendisi bu seçim-

de aday olmamış gibi çalıştı. Hacı Osman ortalarda yok diye İlhan da gidip Şehir Kulübüne oturdu. Oy verme işleminin bitmesini bekledi. Ne kadarcık bir kasabaydı! Hepi topu üç bin seçmeni vardı. Hattâ kasabadaki oyların ayrımı yarıya varmadan Kemis'in sonuçları geldi: Tam 130 oy İlhan beye. Hacı Osman'a ise sadece 12 oycuk! Duyulduğu zaman bir gülüşme oldu oralarda. Kulüpte kalkıp İlhan beyi kutladılar, elini sıktılar.

Fakat kesin sonuç saat yediye doğru belirdi. İlhan değil, Hacı Osman önde gidiyordu! Öyle önde gidiyordu ki, İlhan'ın arayı kapamasına olanak yoktu. Bu haber titretti ortalığı. Sandılar zelzele falan oldu yakınlarda. Hem İlhan'ın, hem de yandaşlarının dudakları kurumağa, benizleri solmağa başladı. «Bir yanlışlık mı yapılıyor acaba?» diye sandık başlarına koşan koşanaydı. Ama buna gerek yoktu. İki adayın da temsilcileri görev başındaydı. Nitekim onların da imzalarıyla düzenlenen tutanakların birer eşi belediyenin kapısına asıldı, birer eşi de seçim yargıcına verildi. Hacı Osman da başkanlık belgesini alıp cebine koydu hemen.

Ertesi gün de gidip koltuğuna oturdu.

Bir süre sonra işin içyüzü anlaşıldı. Kasabada «Dost başa, düşman ayağa bakar!» diye bir söz vardı. Düşmanlığımız açıkça belli olmasın diye kimse biribirinin ayağına bakmıyordu. Baksalar göreceklerdi halbuki. Erkeklerin çoğunda uzun konçlu çizmeler vardı. Arka sokakların çamurunda bunlarla dolaşıyorlardı. Oy vermeye de bunlarla gelmişlerdi.

Hacı Osman, kaldırılan Süvari Birliğinin kalıntı çizmelerini toptan satın alıvermişti. Kamyonu tepeleme doldurup getirmişti. Cumartesi gecesi yandaşlarını seferber edip dağıttırmıştı bunları selâmı ve kelâmıyla birlikte.

Selâmını alanlar da «Başkan dediğin böyle olacak! Plân yapmış da, betun dökdürecekmiş de, asfalt çekdirecekmiş de.. Guru lâfa garnımız tok gali!.» deyip basmışlardı oylarını Hacı Osman'a Hacı Osman'a...

1972

o

Yeni Çıktı

ÇAN YAYINLARI :

Paul Valéry

BUGÜNKÜ DÜNYAYA BAKIŞ

Çevirenler :

S. Eyuboğlu - V. Günyol

7,50 TL.

o

Georges Lefèbvre

KAPİTALİZM

Çeviren :

Vedat Günyol

5 TL.

o

Çeşitli Yazarlardan

HÜMANİZMA ÜSTÜNE KONUŞMALAR

Çeviren :

Vedat Günyol

7,50 TL.

SARI ÖKÜZ

Osman Şahin

Geçen sayımızda çıkan bu hikâye, sayfaların birbirine karışması yüzünden, yer yer anlaşılmaz hale gelmişti. Yazarından ve okurlarımızdan özür diliyerek hikâyeyi yeniden basıyoruz. *Y. U.*

Sancı sıktı anamı. Dayanamadı, attı kendini yerlere. Çobanı başındaydı. Bastırdı karnına anamın. Kuyruğunu da kaldırıverdi, yoluma engel olur diye. Önce ön ayaklarımla, başımı gördüler benim. Sonra gerimi. Eski bir harman yeriydi ilk düştüğüm toprak. Anam doğruldu yerinden. Niyeti sırtımı yalamak. Tuz da serptiler üstüme; yalaması artsın diye. Soğuktu hava ama. Tüylerimse ince, yumuşak. Anamın dili yetmedi tenceğizimi kurutmaya. Önce kendim kalkmayı denedim ön dizlerimin üstünde. Yekindim, yekindim.. sonunda beceremeyip, düştüm yerlere. Yumuşaktı dizlerimle, tırnaklarım; taze üğürtmek örneği. Taşıyamadılar gövdemi. Üşüdüm... Çobanım puşu attı üstüme. Bir iyice sarmalayıp, kaldırdı. Kucağında körpe gövdem, damına doğru yöneldi. Anam ise, möleye möleye peşinde..

Sahibim, fakir bir çiftçi nesli. Toplandılar başıma. Erkek olduğuma sevinenim de evimizin erkeği. Namı, Hırpıt Ali... Yıllar sonra öküz olup, koşulacağım çiftlere köprü atmış aklı. Kurmaya başlamış dünyasını, daha çıkmayan boynuzlarımın üstünde. Acıktım... Hemen süt sağdılar ağzıma. Ama, emmeme izin yokmuş anamı. Gûya, koyu yağlı «ağız sütü» dokunurmuş mideme. Bakır helkelerine sağıp sağıp gittiler de, kendileri içtiler körpe damağımın hakkını.

Gün günü yedi, devirdi. Bu ara benim de tüylerim düzeldi. «Kuzuluk»tan çıkardılar beni. Boynuma kara bir ip geçirdiler; düşen göbek bağımın daha yerleri kurumadan. Kazığın birine sardılar. Tartınır dururdum gün boyu. Biçare aklım; ne bilirdim bu dizginimin ömür boyu çıkmayacağını... Babamı bilmem, görmedim. Anam boğarsak olunca, yedip çekmişler boğalardan birine. Kulağımı yalarken söylediğine bakılırsa, şu alnımı süsleyen beyaz «ben»le, çıra sarısı rengim, babamdan kalan tek mirasmış bana.

Gündüz gözü anamı sığırtmaca saldılar. Doğumum yaradı sanki. İştahı açıldı. Âdeta yeniden tanır oldu otların acısıyla, tatlısını. Yeşil yeşil gevişlerini apak süte çevirdi. Memeleri de bir büyüktü, bir büyük.. Süzme kesesi gibi sarkar, çatmaları ayrılırdı yürürken. Görünce dayanmak ne mümkün? Töbe duramazdım, anacığım yatağına varınca. Ama boşamazlardı başımı ip derdinin elinden. Sütü emip, bitireceğimden korkarlardı besbelli. Bitirsem kime ne? Ana benim, süt benim değil mi? Hayır.. Önce Hırpıt Ali'nin avradı yanaşırdı sağmaya. Kıyıda, köşede kalanlar da bana. Pörsümüş memeleri süser dururdum burnumla. Anam, sonra sonra sezer oldu bu hileyi. Huysuzlandı. Çekip salmaz oldu sütünü. Kuyruğunu savurdu, sağmak isteyenden yana. Suçmuş bu; kanını emen sinekle, sütünü sağan insanları denk tutmak. Bir keresinde bu yüzden döğdüler anamı. İşte aklım, ilk o zaman anlamaya başladı, insanların kendisine süt verenin böğrüne yumruk kaktığını...

Aylar devraldı boyumu. Hayal-meyal hatırımda ön dişlerimin çıktığı. İyiden iyi sezer oldum arılarla, kelebeklerin uçtuğunu, örümceklerin ağ kurduğunu.. Seçiyordum doğan güneşle, batanının arasını.

Dün gibi hatırımda... Bir böğelek vakti getirdiler

anamı. Bağladılar yatağına. Başı kanlıydı. Kulaklarıysa lime lime kesilmiş. Meğer başkasının malına girmekmiş bütün suçu. Yakalamışlar. Bağ makasıyla doğramışlar kulağını kökünden. Oysa hayvan kısmı ne bilsin mülk sahibinin Hırpıt Ali'ye kindar olduğunu?

Anamın kulağına sakız eritip, sürdüler. Yakıladılar. Yasın beteri yoldaş oldu kendisine. Uykuları almadı gözüne. Yatmadı, yalanmadı. Geviş getirip, kırmadı. Ama gene de, beni gönlünden silmedi. Gözlerimin içine baktı, öğüt verircesine; bir daha baş ipimden şikâyet etmememi tenbihledi. «İplerimiz» dedi, «aslında bize değil, iki ayaklıların birbirlerine itimatsızlıklarının delili...» Çok şeyler söyledi daha. Sabaha kadar konuştu, möledi. «... Böyle değildi insanlar evveli; bir tutam ot için sığır kulağı kesecek kadarına. Otlaktı, meraydı her yerler,» dedi. «Ne çare ki, gelen yıllar bizden çok, insanları nazarladı. Bir mal-mülk hırsıdır kanlarına yürüdü. Dağ-taş üleş oldu, yetmedi. Gene de cimrileştiler. Güneş olsalar doğmaz olup çıktılar birbirlerine. İşte ondan sonra bozulur oldu, yerle-göğün dengesi..»

TUSTAV

Tırnaklarım tokmak tokmak büyüdü. Boynuzlarım üç yaşında. Kulaklarımdan kısa daha. Kısa ama, gücümün hevesi vardı ucunda. Taşaklarımsa bir çift sarı ayva örneği. Suyum belimde, gözüm kancık sığır peşinde. Sidik tadar, sırtararak havalandırır olmuştum dişimi. İlk böğürdüğüm günü bilmem. Hattâ, ilk kapıştığım tosunu da.. Ama bir tanesi var ki, hâlâ belleğimde. Unutamam..

Bir gün, sağmal hayvanlarla vurulduğumuz su başında, kara bir boğa çıktı karşıma. Burun eğdi, mırıştı. Çiğin gösterdi, böğürdü. Toprağı deşen boynuzları da

bana dönük... O sıra Hırpıt Ali, kulağımdan tutup, yetti beni kendine. Çakısını çıkardı. Boynuzumun uçlarını sivriltti, törpüledi. Sonra, «hoo!.» deyiverdi kara boğanın üstüne. Pışpışladı arkamı. Kapıştık. İlk boynuzu ben yedim kafama. Alnım kanadı. Ustaymış anlaşılan. Korkmadım ama. Tepesine tepesine bastırdım. Acı toprağa sürttürdüm dilini, tuz yalatır gibi. Baktım, kuyruğunu da sallamaz mı? Anladım kaçacağını. Yanlayıp, bir boynuz da ben kaktım göğrüne. Kovaladım. Derisi orak eğrisi gibi yarıldı. Kanaması da caba...

Hırpıt Ali'de bir sevinç, bir neşe... Yıllar önce, anamın kulağını kesenin malıymış meğer, kaçırttığım kara boğa. Gururunu kurtarmışım anlaşılan. Boynuma sarıldı. Azığını çıkarıp, önüme serdi. O günden sonra besiye çekildim. Yeniden sahip olunurcasına. Yediğim arpa oldu, içtiğim kepekli su. Şiştim, azdım. Zaptım güçleşti. Başımda çifte baş ipleri. O yıl koca köye boğa tuttular beni.

Meğer uzaktan göründüğü gibi değilmiş, boğalık. Kolay mı, günde bazen yedi, bazen sekiz ineğe çıkıp, aşmak? Bari hepiciği dengim olsa, can kurban. Tüyü tüyümü çeker, boyu boyumu. Ne gezer. Çoğu sevimsiz, kuruydu. Ama, Hırpıt Ali keyfine keyf kattı; her çıkışta dölümü sattı, birer tabaka tütün fiyatına..

Benim de güneşlerim kirlendi. Bir gün, sahibim üç kişiyle vardı yanıma. Boğarsak inek getirdiler sandım. Değilmiş. Ayaklarımı bağlayıp yere devirdiler. Ellerindeki iri kelpetenin ağzına, taşşağımın bağlarını verdiler. Böğürte böğürte burdular, ezdiler. Sesim, yedi kat toprağın dibine geçti sanki. Gözlerim göğerdi acıdan. Öyle ki, ayak bağlarımı çözdüklerinde bir türlü kalkamadım dört ayağımın üstüne. Doğru dürüst yürümemi sürdüremedim bir zaman. Başına gelmeyen bilemez, taşşağı

çekilmiş tosun gibi yürümeyi. İşte o gün, geçmişle geleceğimi ayıran bir günmüş meğer. Namım değişti lâhzada, «sarı öküz» oldu, çobanlarımın ağzında.

Birkaç ay geçti, geçmedi. Daha bacak aralarımın ağrıları dinmeden, toprakla savaşım başladı. Çifte koştular beni. İlkin, sabanın ağzına toprağı azar azar verip, hamlığımı aldılar. Çiğinimin yağı çıkmaya başladı boyunduruğumun alnına. Zormuş meğer, çileymiş toprağı ters yüz edip, devirmek. Saçılan tohumun üstlerini örtüp, gölgelemek... Hele hele dönüm başları önemli. Ne yana gidilecek, çark mı edilecek, ayarlaması senden. Bileceksin. Mesesin sivri «biz»i tetikte yoksa.

Bizim Toros dağlarına karın önü tez iner. Güz çiftlerinin mevsimidir yani. Alaşafakta Hırpıt Ali, çift arkadaşım boz öküzle beni kattı önüne. Sürdü, götürdü Ardıç Sekisi denilen bir yere. Evlek kesti, tohum ekti. Çifte koşulduk. Karartmasına sürüyoruz tarlayı. Tarla da bir yumuşak, bir yumuşak; bulgur bulgur... Köstebek artığı yani. Yan gel yat... Daha evleğimiz yarılanmadan iki yörük uşağı çıkıp geldi geriden. Boyunduruğumuzun önüne durdular. Tapu-senet sözü ettiler. Aralarında veraseliymiş meğer, bastığımız kara toprak. Ağızları parpazlı, kapıştılar. Mesesimizi birbirlerinin başlarında kırdılar. Boz öküz, ürkmüştü çoktan. Sabanın demiri değdi ard ayaklarımdan birine. Kanadı. Toprak yaktı yaramı. Canım ağardı acıdan. Dönüp yalamam imkânsız. Gözü kör olsun çiğinimdeki boyunduruğun. Neyse... Kavganın iki yakasını bir araya getiren Hırpıt Ali'ydi gene de. Kaptı yörüğün birini. Kaldırıp, tarlanın çakılına çarptı başını. Birbirlerini omuzlayıp kaçtılar; daha yerdeki kanlarının buğusu kalkmadan.

Demek bize nasipmiş Ardıç Sekisi'nin tenesiyle, samanı ki, daha nice yıllar çift sürüp, çubuk kırdık ora-

larda. Çocuk olan bile anlar artık, tırnak izimizin tapulara yeğ çıktığını...

Boynuz katlarımın açılmaya yüz tuttuğu seneler gelip çattı. Gene bir güz çiftiydi Ardıç Sekisi'ndeki işimiz. Gecenin birinde iki karaltı ilişti gözümüze. Hırpıt Ali'yse yorgun mağara uykusunda. Meğer örtük niyetliymişler gelenler. Sahibimizin alnına demir çekiç vurdular. Boz öküzün ürkmesi gene üstünde. Onun da canına kıydılar. Sonra telâşlarına yenilip, bana dokunamadan kaçtılar. Karanlığa rağmen gene de seçebildim yüzlerini; yıllar önce dayak yiyen yörük zobularından ikisiydi.

Sabaha kadar başım ipte, bekledim. Kimse bilmez, bir gecede neler olup bittiğini. İki yanımda iki ölü. Biri sizden, biri bizden. Ne yapabilirdim böğürmekten başka. İşte ağlamam böylesi... Hem biz dört ayaklı olduğumuzdan, toprağa daha yakınız. Bu sebepten ağlamayı bari çok görmeyin bizlere. Hele hele bunca çektiğimiz çileden sonra..

«... Eeee, öküz öldü, nimet söndü» dediler. Beni satlığa çıkardılar. Zor oldu Hırpıt Ali'nin evinden ayrılmam. Karısı boynuma sarıldı. «... Ellerimde büyüdün. Omuzuyun kiriydi, ekmeğimin mayası..» dedi. «Yıllarca yemledim, öyünledim. Yaz-kış altlarını kürüdüm. Nice baş ipleri dokudum. Boyunduruklar eskittin. İnsan olsak da, sen bakma şanımıza!.. Sıçtığın boka bilem muhtacız, a sarı öküzüm!..» dedi dedi de, ağladı. Avucunu uzattı, biraz tuz yalattı. Kepek koyverdi önüme. Alnımı deviyiverdi, gönlümü alırcasına. İşte aynen böyle oldu, yılları kocatan emeğimin ayrılışta karşılığı...

Yeni sahibim, değişik geldi gözüme. Hele giyimi, kuşamı... Saçları taralıydı, tosuna yalatmış gibi. Beni önüne kattı. İyi ama, bende çift sürmeye göz yok. Ağzımda diş kalmadı. Kuyruğumun zıpçığı çıktı. Tüyüm

derimden uzandı, döküldü. Adımlarım geri geri gider oldu, kara sabanı görünce. Böyle tam göğenlerle, sineklere yem olacağım zamanda, bu adam neyime heves eder de, satın alır beni?

Bilemedim önceleri. Bir sığır tüccarıymış meğer. Çok geçmedi. Yanıma bir sürü gariban daha kattılar. Yayan-yapıldak aşağılara sürdüler. Topumuzu vagon denen ahırlara tıktılar. Gece-gündüz uğultulara saldılar. Ne susadığımızı soran oldu, ne acıktığımızı.. Bu ara yanımdaki kara öküzle tanıştık. Karşılıklı yalaştık, koklaştık. Baktım, kuyruğu yoktu dibinden. Sordum: danalığında böğelek tutunca, kuyruğundan sarmışlar ağaçlardan birine. O da, çekmiş koparmış. Gülüştük..

Sonunda büyük bir şehre vardık. Açık kamyonlara bindirdiler. Kamyonlar bizi taşıyordu, vapur da kamyonu. Bir yamaçtan öte yamaca geçirdiler. Altımız su. Eğilip içmek ne mümkün? Bir hangardan içeriye soktular. Arabalardan indirdiler. Iki hemşeri karşıladı bizleri. Tanışımız, önlükleri deridendi. İlkin burnumun ucundaki ala öküzü önlerine kattılar. Kaygan taşa çektiler. Aç karnının üstüne yıktılar. Acaba ne yapacaklar fukaraya? Taşşağını çekecekler desek, tosun değil.. Demeye kalmadı. Meğer, parmak kadar bir bıçakmış cana değen. Gırtlağına çekiverdiler. Bağıramadı. Biz de bağıramadık. Tiril tiril titredik korkumuzdan. Ala öküz, birdenbire kalkmayı denedi ön dizlerinin üstünde. Boğazından da kan diğdirir. Beceremedi ama. Yıkıldı kaldı öylecene. Tıpatıp benim ilk doğumumda ayağa kalkmak isteyişim gibi.. Sonra o iki adam, kanlı bıçaklarını ağızlarına aldılar. Ne o?.. Bana doğru yürümeye başladılar..

Oğuz Arıkanlı

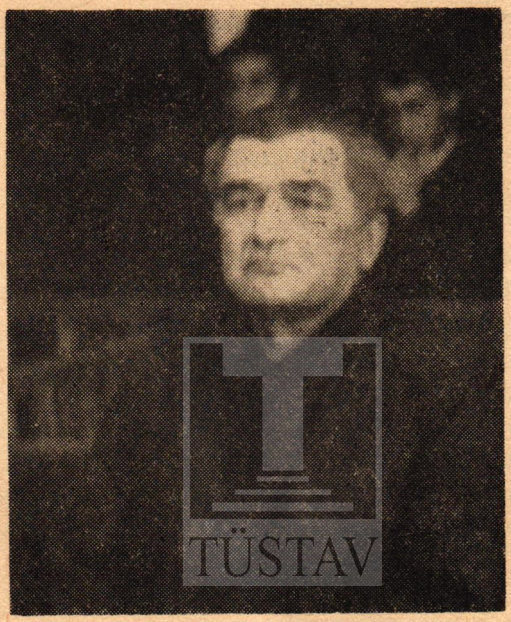

SABAHATTİN EYUBOĞLU VEFAT ETTİ

Yazar ve fikir adamı Prof. Sabahattin Eyuboğlu, dün evinde geçirdiği kalp krizi sonucu vefat etmiştir. Eyuboğlu, 65 yaşındaydı.

Fransızcadan çevirdiği eserler ve 1940'tan sonraki yeni Türk edebiyatıyle ilgili eleştirme yazılarıyle tanınan Sabahattin Eyuboğlu, Köy Enstitülerinde kurucu olarak çalışmış, Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'nda görev almıştır. Fransız filolojisi ve sanat tarihi

öğretimi görevlerinin yanında belgesel film alanında da çalışmaları olmuş, Karagöz adlı filmi 1972'de uluslararası ödül kazanmıştır.

Sabahattin Eyuboğlu; Hakimiyeti Milliye, Tan, İnsan, Varlık dergilerinde yayımladığı ilk yazılarında edebiyat sorunlarını, çağdaş anlayışıyle değerlendirirken, edebiyatımızın kaynakları ile günümüz arasında da bağlar kurmaya çalışmıştır.

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde Osmanlı aydınlarının Batıya bakarken kapıldığı yanlışlıklar ve nedenleri üzerinde geniş ölçüde duran Eyuboğlu, «Varlık», «Yaprak», «İmece», «Yeni Ufuklar» dergilerinde 1946 - 1971 yılları arasında çıkan yazılarında aydınlık türkçesi ile Anadolu gerçeği ve sanatı, yeni sanatımızın gelişme yönleri, bağnazlık, bilimsel düşünce, yurt yönetimi ve ulusal kültür konularını işlemiştir.

Çevirdiği bilim ve sanat eserlerinin yanısıra inceleme kitapları ve sanat tarihi araştırmaları da vardır.

Sabahattin Eyuboğlu'nun cenazesi, yarın kaldırılarak toprağa verilecektir.

TUSTAV

Biyografisi :

Sabahattin Eyuboğlu, 1908 yılında Akçaabat'ta doğdu. Kütahya'da ilkokulu, Trabzon'da ortaokulu ve liseyi bitirdi (1928). 1928 - 1932 tarihleri arasında Dijon ve Paris üniversitelerinde okudu.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Fransız Dil ve Edebiyat Doçentliği (1933 - 1939) yaptı.

Ankara'da Maarif Müfettişliği, Talim ve Terbiye Kurulu üyeliği, Tercüme Bürosu Başkanvekilliğinde bulundu. Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsünde Kültür Tarihi dersleri (1939 - 1947) verdi. 1947'de tekrar Paris'e gitti. Daha sonra öğretim görevlisi olarak Edebiyat Fakülte-

sinde mukayeseli Türk - Fransız Edebiyatı (1950 - 1960) okuttu.

Teknik Üniversitede (1951) ve Tatbikî Güzel Sanatlar Okulunda Sanat Tarihi dersleri verdi (1958).

1960'da 147'ler arasında üniversiteden ayrıldı. Daha sonra iade edildiği görevlerinden yalnız Teknik Üniversitedeki görevine döndü.

Babeuf'ten Vedat Günyol'la birlikte çevirdikleri «Devrim Yazıları» 1963'te basıldı. Bu kitap Ceza Yasasının 142. maddesine aykırı görülerek Ağır Ceza Mahkemesinde yargılandı. Dava sonucu beraat etti (1966).

1971 yılı Temmuz ayında Sıkıyönetimce tutuklanarak dört ay tutuklu kaldı. 1972 yılı sonunda da açılan davadan beraat etti.

Eserleri :

Başlıca eserleri şunlardır: Avrupa Resminde Gerçek Duygusu (M. İpşiroğlu ile), Fatih Albümüne Bakış, Mavi ve Kara (1960 Ataç Armağanı), Yunus Emre'ye Selâm, Yunus Emre. M. Ali Cimcoz ile birlikte çevirdiği Eflâtun'un «Devlet»i ile de 1959 Dil Kurumu çeviri armağanını kazandı. Ayrıca 50 kadar çevirisi vardır.

(Cumhuriyet, 14 Ocak Pazar, 1973)

o

EYUBOĞLU BUGÜN TOPRAĞA VERİLİYOR

Önceki gün vefat eden tanınmış yazar ve fikir adamı Prof. Sabahattin Eyuboğlu'nun cenazesi bugün öğle namazından sonra Şişli camiinden kaldırılacaktır.

Özellikle Türk Sanat Tarihi alanındaki yazıları ve çevirileri ile ün yapan Prof. Eyuboğlu önceki gün geçirdiği bir kalp krizi sonucu evinde vefat etmişti. Prof.

Eyuboğlu eğitim alanındaki çalışmaları yanında 1952 yılında Türk Dil Kurumu çeviri armağanını da kazanmıştı.

o

GİDER OLDUK...

Oldu mu ya Eyuboğlu, hani bahara Mavi Yolculuk vardı.. Şu akpak günde, sen sonsuz bir yolculuğa çıkıyorsun, çirkinlikleri ile, kinleri ile bizi bu dünyada yapayalnız bırakarak. Homerosları, Yunus Emreleri, Karacaoğlanları, La Fontaine'leri bize kim anlatacak? Kim, yaratığın, doğanın güzelliklerini senin insancıl dilinle söyleyecek?

40 yıldır tanıdığım Eyuboğlu, her çevrede, her yerde, dost toplantılarında, tiyatrolarda, hakim huzurunda hep insancıl, hep güleç, hep anlayışlı, hep iyiye, güzele, hoşgörüye dönük insan, yitirdin bizi.

Bin ozan, bin yazar bu dünyadan göçmüş gibi üzgünüz. Seni, çok sevdiğin Yunus'un şu dizeleri ile uğurluyoruz:

Biz dünyadan gider olduk
Kalanlara selâm olsun..

Berrin Nadi

(Cumhuriyet, 15 Ocak 1973)

TÜSTAV

Son baskı tarihi: 31.1.1973

ÇAN YAYINLARI

1. KAÇKINLAR: Ferit Edgü, 250 krş.
2. DENEMELER ve BİR ALMAN DOSTA MEKTUPLAR: A. Camus, Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 5 lira
3. DURUŞMA: Kafka. Çev.: S. Eyuboluğ, 5 lira. (Tükenmiştir).
4. DÖRTLÜKLER: Ö. Hayyam. Çev.: S. Eyuboğlu, 5 lira. (Tükenmiştir).
5. BOZGUN (Hikâyeler): F. Edgü. 3 lira
6. ÇAĞIMIZIN GERÇEKLERİ: J.-P. Sartre. Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 5 lira. (Tükenmiştir).
7. KUYULARDA: M. Buyrukçu, 3 lira
8. ÖZGÜRLÜK VE KÜLTÜR: John Dewey. Çev.: V. Günyol, 5 lira
9. DÜNYAMIZIN SORUNLARI: B. Russell. Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 5 lira. (Tükenmiştir).
10. TÜRKÜN ATEŞLE İMTİHANI: (Kurtuluş Savaşı Anıları): Halide Edib Adıvar. 10 lira. (Tükenmiştir).
11. TİYATRO İÇİN KÜÇÜK ARAÇ: Bertolt Brecht Çev.: Teo. - C. Çapan, 250 krş. (Tükenmiştir).
12. MACBETH: W. Shakespeare. Çev.: S. Eyuboğlu, 4. lira (Tükenmiştir).
13. ÇAĞDAŞ POLİTİKA SORUNLARI: 21 yazardan çeviren: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 5 lira. (2. Baskı).
14. BAŞKASININ KELLESİ (Oyun): Marcel Eymé. Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 4 lira
15. SIĞIRTMAÇ TÜRKÜLERİ: Vergilius. Çev.: İsmet Z. Eyuboğlu, 250 krş.
16. MAVİ YOLCULUK: Arza Erhat, 4 lira. (Tükenmiştir).
17. LÂTİN OZANLARINDAN ÇEVİRİLER : Oktay Rıfat, 3 lira
18. ŞİİRLER: J. Prévert. Çev.: S. Eyuboğlu, 4 lira
19. BİLİM AHLÂKI: Albert Bayet. Çev.: V. Günyol, 5 lira
20. İKİLİK: Şiirler: Oktay Rıfat, 4 lira
21. GODOT'YU BEKLERKEN: S. Beckett. Çev.: F. Edgü, lira. (Tükenmiştir).

22. HAKSIZ YÖNETİME KARŞI: David Thoreau. Çev.: V. Günyol, 3 lira
23. FİLOZOFÇA DÜŞÜNCELER: Diderot. Çev.: İsa Öztürk, 3 lira.
24. DENEMELER - ELEŞTİRİLER: Orhan Burian, 4 lira
25. UTOPİA: Thomas More. Çev.: S. Eyuboğlu, M. Urgan, V. Günyol, 8 lira. (2. Baskı).
26. DEVRİM YAZILARI: Gracchus Babeuf. Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 4 lira. (Tükenmiştir).
27. ŞİİRLE FRANSIZCA: S. Eyuboğlu, 5 lira
28. YUNAN ANTOLOGYASI (Şiirler): Oktay Rıfat. 3 lira.
29. GELİŞEN KOMEDYA : Çeviren ve hazırlayan M. C. Anday, 4 lira
30. TURAN YOLU (Turancılığın Kaynağı): A. Malraux. Çev.: S. Eyuboğlu, 3 lira
31. GÜNEŞ ÜLKESİ: Tommaso Campanella. Çev.: V. Günyol, H. Kazgan, 5 lira
32. İNSAN VE İNSANLAR: Vecors. Çev.: S. Eyuboğlu, A. Erhat, V. Günyol, 4 lira
33. MACBETH (Deneme): Minâ Urgan, 4 lira
34. BUGÜNÜN DÜNYASINDA FELSEFE: Jean Wahl, Çev.: F. Edgü, 3 lira
35. DÜNYAMIZA BAKIŞ: A. Einstein. Çev.: S. Eyuboğlu, A. Erhat, V. Günyol, C. Çapan, İ. Öztürk, Y. Anday, 5 lira
36. TOPLUM SÖZLEŞMESİ: J.-J. Rousseau. Çev.: V. Günyol, 10 lira. (2. Baskı).
37. ÇİN'DEN PERU'YA (Şiirler): Çev.: C. Çapan, 4 lira
38. UYGARLIK (Deneme): Clive Bell. Çev.: V. Günyol, M. Urgan, M. C. Anday, H. Yavuz, H. Çakır, 6 lira
39. YUNUS EMRE'YE SELÂM: S. Eyuboğlu, 4 lira. (Tükenmiştir).
40. DİLE GELSELER (Eleştiriler): V. Günyol, 6 lira
41. YENİ TÜRKİYE ARDINDA (Denemeler): V. Günyol. 4 lira
42. AYDINLAR VE TOPLUM: Antonio Gramsci. Çevirenler: V. Günyol, F. Edgü, B. Onaran, 4 lira

43. POLİTİKA SANATI: Gaston Bouthoul. Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 10 lira
44. MAVİ VE KARA (Denemeler): S. Eyuboğlu, 10 lira
45. LYKURGOS'UN HAYATI: Plutarkhos. Çevirenler: S. Eyuboğlu, V. Günyol, Azra Erhat'ın önsözü ile, 4 lira
46. SAİNT - SİMON (İlk sosyalist - İlk sosyolog): Cemil Meriç, 5 lira
47. AĞRI DAĞINDAKI HOROZ (Denemeler): C. Tütengil, 5 lira
48. SANAT, FELSEFE VE POLİTİKA ÜSTÜNE KONUŞMALAR: J. - Paul Sartre. Derleyen: F. Edgü, 4 lira
49. ÖZGÜRLÜK SORUNLARI: René Maublanc. Çevirenler: Asım Bezirci, Vedat Günyol, 3 lira
50. ÇAĞDAŞ FİZİKTE DOĞA: Werner Heisenberg. Çevirenler: V. Günyol, O. Duru, 4 lira
51. BUGÜNKÜ DÜNYAMIZA BAKIŞ: Paul Valéry. Çevirenler: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 750 krş.
52. KAPİTALİZM: Georges Lefèbvre, Çev.: V. Günyol, 5 lira
53. HÜMANİZMA ÜSTÜNE KONUŞMALAR: Çeşitli yazarlardan çeviren: V. Günyol, 750 krş.

TÜSTAV

Ödemeli olarak YENİ UFUKLAR, P.K. 1034 Karaköy - İstanbul adresinden isteyiniz. Yirmi lirayı aşan isteklerde % 25 indirim yapılır. Üst fiyatı 50 TL.'dan aşağı ödemeli kitap istekleri, posta ücretlerinin yüksekliği nedeniyle ancak peşin olarak yerine getirilir. Posta giderini yayınevimiz öder. Himayei Etfal so. Mirat Han, K./2, No. 2, Cağaloğlu, İstanbul adresine başvuran öğretmen ve öğrencilere her kitap için % 25 indirim yapılır. Tel.: 27 49 74

HABORA KİTABEVİ
yeni eserlerini sunar :

Romanlar - Hikâyeler :

CEZAEVİ GÜNLERİ (Max Frisch)	25.— lira
KAFADARLAR (Jules Romains)	10.— lira
BÜYÜK MÜCADELE (S. Daskalof)	25.— lira
DEMİR VE ATEŞ (Henryk Sienkiewicz)	25.— lira
KİMİ SEVMEYE KALKTIM (Hervé Bazin)	15.— lira
HAYAL ŞATOSU (Mary Stewart)	20.— lira
GECE ZİYARETÇİSİ (B. Traven)	15.— lira
AŞK GECESİ (Honoré de Balzac)	10.— lira
AMERİKA AMERİKA (Elia Kazan)	10.— lira
İNSANLIK UĞRUNA (B. Poleroy)	25.— lira
ALLAHIN FUKARASI (N. Kazancakis)	20.— lira

HABORA KİTABEVİ
P.K. 6, Beyazıt - İstanbul

TÜSTAV

YENİ UFUKLAR: Aylık Sanat, Düşünce Dergisi, Sahibi ve yazı işleri sorumlusu: Vedat Günyol, Teknik işleri yöneten: Hidayet Kandaz, Yönetim yeri: Cağaloğlu, Himaye-i Etfal sokak, Mirat han, No. 202 İstanbul, Yazışma ve havale adresi: P.K. 1034, Karaköy, İstanbul. Telefon: 27 49 74, Yıllık abonesi: 50 TL., altı aylığı 25 TL. Yabancı ülkeler için iki katı alınır.
İlân: Kapakta santimi 100 TL., sayfalarda 50 TL.

Hilâl Matbaacılık Koll. Şti.
İstanbul

5 TL.